

Caietele DE LA ARACI

Publicație semestrială de literatură a Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni

19

Anul XI, nr. 1(19), iunie 2023

Redactor-șef: Luminița Cornea • Secretar de redacție: Nicolae Scurtu

Muzeul din Araci, martie 2018 – vedere panoramică

MOTTO:

„Bergen. (...) Vizităm o expoziție de produse norvegiene (un târg de mostre), apoi teatrul, în față cu statuia lui Ibsen, înfățișat majestuos în mers... Iată-l într-o grădiniță din orașul lui natal, cu părul vâlvoi, și pe Grieg, marele lor compozitor din vremea noastră. Și – fără poză, fără gesturi aruncate veșniciei, parcă n-ar fi statuie.”

Romulus Cioflec, *Sub soarele polar. Impresii și peripeții din voiajul unor salvați de la naufragiu de spărgătorul Krasin*, cu ilustrații, Editura „Națională” S. Ciornei, București (1929), p. 32.

CUPRINS

Romulus Cioflec • Cum am ajuns să plec spre pol, Sub soarele polar • p. 2

Luminița Cornea • Teatrul lui Romulus Cioflec • p. 4

Carmen Gheorghe • Trei personalități culturale... • p. 6

Maria Monica Stoica • Călătoria, orizont al cunoașterii la Romulus Cioflec (IX) • p. 10
Mircea Popa • Virgil Cioflec • p. 12

Carmen Mușat-Coman • Pentru ce-ți mai trebuie aur dacă ai flori în grădină? • p. 15

Mihai Marinache • Virgil Cioflec, un prieten apropiat al poetului Panait Cerna • p. 16

Julian Cătălui •

Cronica la vol. Virgil Cioflec • p. 19

Gabriela Gîrmacea •

Restituiri: Virgil Cioflec • p. 21

Luminița Cornea • Ion Colan, creatorul Muzeului *Primei Școli Românești* din Șcheii Brașovului • p. 21

Ion Onuc Nemeș • Povestea talentului, Mărsu lumunii • p. 24

Cornel Dimovici • Controverse • p. 25

Adrian Munteanu • Rotiri solare, Pentru acel ce suferă și tace • 26, Din scorbura își pregătește nada • p. 27

Maria Monica Stoica • Stele de mare, Dimineți marine, p. 27

Denisa Crăciun • Numele tău a cântat, Miracolul Văslei,

Nu te întrista, Azi mi-ai dăruit lumea, În dimineața asta • p. 28

Mihaela Malea •

Ce să fac, iubite?, Rustică • p. 29

Ionel Simota • În sfârșit, Am învățat, Ascultă, iubito • p. 30

Carmen Tania Grigore • Armonie, Hazard • p. 30

Vadim Bacinschi • Nu s-a schimbat nimic..., Despre suflet... • p. 31
A venit decembrie • p. 19

A. I. Brumar • Locul ființei • p. 31

Cristina Vișan •

Să vorbim, să scriem corect • p. 33

Despre autori • p. 34

Activități de pedagogie la Casa Memorială „R. Cioflec” • p. 35

Descoperirea unui interesant text inedit:

Romulus Cioflec

CUM AM AJUNS SĂ PLEC SPRE POL

Nu ambiția unor performanțe și recorduri în materie de turism m-a putut face să pornesc la acest drum printre ghețuri plutitoare, cu frig și pustietate! Mai cu seamă după ce, vara precedentă, cutreerasem Spania cea caldă și îmbietoare și înflorită, întâi cu trenul și cu autobuzul, apoi în tovărășia cititorilor...

Spre aceste meleaguri mai puțin îmbietoare am plecat numai fiindcă... nu puteam sta pe loc. Căci încă din fragedă vârstă am fost bântuit de acest neastâmpăr al cutreeratului, poate chiar de la 11 luni, când am cutezat primul pas... De atunci m-am distins de toți din satul meu prin setea mare și niciodată stâmpărată de a cutreera și cotrobăi, adică de a întoarce toate foile celei dintâi cărți care s-a prezentat ochilor mei: satul cu vecinătățile, cu câmpul și cu luncile și cu pădurile fără hotare, iar pe acestea cu bureții și cu fragile lor, cu căpșunile și cu afinele, cu murele și cu merele lor pădurețe, și de asemenea cu stânila descoperite din zvon tainic de clopote...

Am cotrobăit deci și vizuinile de vulpi și de viezuri, prin atâtea pâraie și prin gârla satului care, în graiul lui sărac se numește numai „Vale”... De asemenea și Oltul cel trecut în atlase, dar prețuit de mine doar pentru raci și pentru scăldat.

Toate astea lămuresc pentru ce, la vârsta potrivită am plecat și spre Polul Nord... Din aceeași pricină, din care m-am urcat și în avion înainte de vreme: în 1913, la un ceas doar după înmormântarea Icarului nostru din Bințiți – și abia la doi ani după zborul lui Bleriot la hipodromul Băneasa, ca să văd „cum e și asta”...

Căci părinții celui prăbusit lângă Câmpina, dorind după înmormântare, să vadă și aparatul sfărâmat, i-am întovărășit la Cotroceni cu...

(„Se pare că a existat o continuare, textul era poate mai lung, dar asta e tot ce am găsit” mărturisește fiica scriitorului Gabriela Corodeanu).

Romulus Cioflec

SUB SOARELE POLAR

Gabriela Corodeanu, născută Cioflec, fiica scriitorului, pregătește, după însemnările autorului, ediția a doua a volumului *Sub soarele polar. Impresii și peripeții din voiajul unor salvați de la naufragiu de spărgătorul Krasin*. Redăm în continuare primele pagini pregătite pentru tipar:

Îmbarcarea – Pe Elba spre larg

Două veri de-a rândul mă zbătusem să cuceresc două locuri pe vaporul cu o singură clasă al lui *Hamburg Südamerikanische Dampfschiffart-Gesellschaft* care face voiajul de turism în regiunile arctice. În timp ce pe vasele de lux ale unei alte companii germane (*Hamburg-Amerika-Linie*) mi se oferea bilet chiar în ajunul plecării, în schimb pentru croazierele lui *Hamburg-Süd*, accesibile și pungilor mai modeste, soseam mereu prea târziu. Deși întâia oară mă pornisem cu

o lună înainte, iar pe urmă chiar cu două luni... Pentru a treia oară, urmând sfatul unui reprezentant al companiei germane de a-mi arvuni locul cu cinci luni înainte, m-am grăbit și l-am arvunit cu șapte luni înainte. De astă dată îmi cunoșteam numărul cabinei încă de la Anul Nou, când nici trei luni nu trecuseră din noaptea lungă a Spitzbeg-ului...

*

Sosit la 15 iulie, cu două zile înainte de imbarcarea în marele port de la gura Elbei, orașul – pe care de altfel îl cunoșteam – nu mă mai interesează. Îmi pare, cu dispoziția de acum, asemenea oricărui oraș cu exhibiții de vitrine, cu forfotă, clacsoane și miros de benzină... Față de mirajul plutirii de-a lungul horbotei de fiorduri norvegiene și apoi prin împărăția

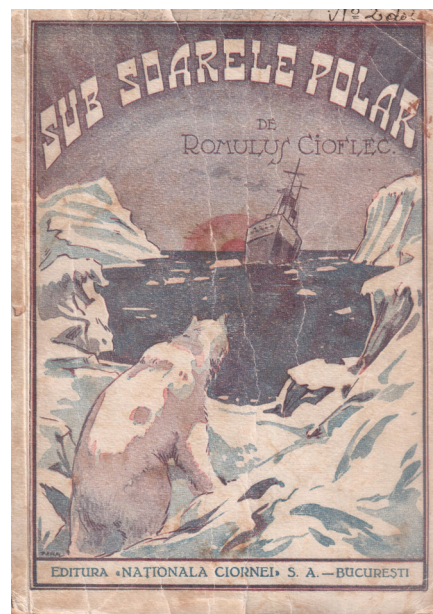
Ies pe puntea de promenadă, aglomerată, gemând de zvonul atâtor graiuri și de forfotă: lume ce discută, se informează, cunoscuți ce s-au întâlnit, necunoscuți ce fac cunoștință ori își cer exagerat, bățoși „pardon” („O Verzeiung!... Bitte schön...”). Lume în neastâmpăr, în așteptare, trăind mai mult în viitor cu gândurile ei și devorând cu ochii prezentul. Sunt tipuri din atâtea regiuni ale Europei...

Orchestra cântă din nou: un nou transport - și curând, apoi, altul. Se ridică scara de la fall-reep, se ridică și ancorele, se ridică apoi mâini și batiste fluturate spre apropiatul St. Pauli, pe unde trecem și de unde mulțime de cunoscuți și curioși iau în primire vasul cu mâna și batiste agitate, cu aparate fotografice mănuite ca niște mitraliere. Țăcănitul lor îl auzim, fiindcă ni-l închipuim, iar lângă noi se aud aievea atâtea răspunzând la cele de pe chei. Sirena ne-a dat senzația adevărată a plecării, cutremurând cu mugetu-i înfrorător toate cuprinsurile de fum și de păclă, lăsate peste apele, construcțiile și vasele uriașului port.

Am plecat abia urnindu-ne din apa mereu fremătândă a Elbei, nu destul de adâncă pentru un transatlantic, aproape stătută și năclăită, murdară adică până dincolo de saturație...

De pe chei, rămas mereu în urmă, mâini și batiste se agită mereu; iar de pe punțile noastre, înțesate și înfiorate de acordurile din alămuri ale marșului, sute de brațe se apleacă peste balustrade...

Volumul *Sub soarele polar*, ediția I

RESTITUIRI

Luminița Cornea

TEATRUL LUI ROMULUS CIOFLEC – SPAȚIUL DE ÎNTÂLNIRE ÎNTRE ACTORUL DAN TURBATU ȘI LICEENI DIN SFÂNTUL GHEORGHE

Momentele aducerii-aminte ne trimit cu nostalgie la anii ce-au trecut. Vreme de vreo cinci ani (1995-2000), la *Liceul Teoretic „Mihai Viteazul”* (cum se numea atunci) exista un nucleu de teatru format, în principal, din eleve de la clasele cu profil pedagogic.

„Vocația” lor am descoperit-o, într-o primăvară, când pregăteam un moment artistic din cadrul unui eveniment literar cu participare națională, *Centenarul nașterii poetului Ion Barbu*. În acea perioadă, am apelat prima dată la actorul Dan Turbatu de la Teatrul Andrei Mureșanu. Atunci s-a evidențiat eleva, dornică de a face teatru, Augustina Busuioc, astăzi actriță, ce a uimit publicul printr-o interpretare de excepție a unei poezii dificile, *Oul dogmatic*. Succesul s-a datorat și actorului Dan Turbatu, care o pregătise.

Nu mult timp după aceea, am descoperit comedii în manuscris (dăruite de soția scriitorului, Ana Cioflec) ale scriitorului Romulus Cioflec. Mi-

am propus să încerc să transpun scenic, cu elevele mele, anumite părți din teatrul scriitorului născut la Araci. Mi-a atras atenția comedia cu puternic caracter autobiografic *Moarte cu bocluc*. Tema: viața școlară din internatul *Școlii Normale de Băieți „Carol I”* din Câmpulung Muscel, unde scriitorul fusese elev-internist. Nu fusese încă tipărită, dar dețineam o copie după manuscris. Elevele mele erau încântate, dornice să joace teatru. M-am prins ușor în jocul lor, dar se iscau dificultăți. Toate personajele, elevi și profesori erau băieți-bărbați. Jocul în travesti impunea mai multă muncă chiar din partea unui profesionist. Am simțit nevoia unui ajutor calificat. Am apelat din nou la actorul Dan Turbatu. A acceptat cu mare bucurie să ne fie mentor.

Anul școlar 1995-1996 a fost un an al repetițiilor și al succesului. Dan Turbatu venea la școală cam de două ori pe săptămână și, în sala de clasă, grupul format repeta tabloul I și V (doar acestea s-au jucat)

din comedia *Moarte cu bocluc*. În timpul repetițiilor, accentul cădea întotdeauna pe explicarea rolului. Adică, Dan Turbatu povestea fetelor în ce fel și cum trebuie să știe să intre în pielea personajului respectiv. Adevărate lecții de actorie! Considera că e necesar să se știe totul despre personaj, despre atmosfera piesei, să cunoască exact tema, relațiile cu alte personaje etc. La explicații, actorul nostru adăuga exemple concrete din viața lui de actor trecut prin câteva teatre din țară.

Cu sufletul lui generos, Dan Turbatu oferea cu toată dragostea cunoștințele și experiența lui de viață. A știut cum să transmită elevelor mele iubirea de teatru, în general, dar mai ales dăruirea pentru rolul jucat. Doar așa se explică succesul pe care l-a avut atunci spectacolul cu acele fragmente din comedia *Moarte cu bocluc* de Romulus Cioflec, jucată în peste 12 spectacole. Premiera a fost la Sala Studio a Teatrului din Sf. Gheorghe (Dan Turbatu obținuse acordul de a se juca acolo) în 29 martie 1995, în cadrul evenimentului *Primăvara culturală*, Sf. Gheorghe. Afiș n-am avut, programe am făcut la școală pe computere de ... începători. Costumele, uniforme școlare de epocă, am reușit să le procurăm printr-un proiect Soros, confecționate fiind la Școala de Cooperatie (actuala *Constantin Brâncuși*).

Spectacolul cu *Moarte cu bocluc* s-a jucat de mai multe ori în sala de festivități a școlii, dar și în ... turnee, de fapt în cadrul excursiilor tematice organizate, în acea vreme, în țară și la licee cu același profil. Repetițiile n-au încetat după premieră. Cel mai mare succes, după acela de la premieră, a fost în Câmpulung Muscel, unde am mers, în același timp, și în excursie cu mai mulți elevi, dar și în turneu cu echipa de teatru a școlii. Au jucat fetele noastre în Aula impunătoare a *Liceului Pedagogic „Carol I”*, în școala (clădirea) unde fusese elev Romulus Cioflec și unde se petrece acțiunea piesei „*într-o școală normală* (adică pedagogică n. n.) *de băieți la începutul secolului nostru.*”

Dan Turbatu era mereu alături de fetele-actrițe, chiar dacă nu putea participa alături de noi, în deplasări. Întâlnirile erau periodice la *Mihai Viteazul* și spectacolele continuau. Așa fetele noastre au ajuns să joace în *Aula Colegiului George Coșbuc* din Năsăud, la un festival al Teatrului școlar la *Liceul Unirea* din Tg. Mureș, la altul din Bistrița. Peste

tot aveau succes. Succes împărțit cu scriitorul Romulus Cioflec și, bineînțeles, cu actorul Dan Turbatu. Merita din plin.

Îmi amintesc cu bucurie și nostalgie cum Dan Turbatu mai rămânea, după repetiții, cu fetele ce interpretau rolurile principale: Elena Moaleș (azi, actriță), Némethi Erika, Roxana Florescu, la care adaug pe celelalte interprete: Roxana Munteanu, Cseh Zenovia, Alina Vlad-Cășuneanu, Irina Buzatu, Daniela Dumitrescu, apoi Florentina Coman, Teona Demeter, Octavia Cornea, Gabriela Cocan, Otilia Van.

Pentru Dan Turbatu era o mare bucurie să vină la școală, ca să lucreze cu elevele. De reținut un fapt important și anume că toată munca lui era de voluntariat. Nimeni nu-l plătea. De unde? Școala nu avea fonduri pentru așa ceva, cum nu erau plătiți nici profesorii care se implicau în activități culturale realizate în afara orelor de curs. Dăruirea lor era răsplătită doar de succesul elevilor, de plăcerea lor de a juca teatru.

Apoi, cum să nu-mi amintesc de *Cafenelele literare* organizate de Dan Turbatu? În principal, erau invitați elevii noștri. Se desfășurau în foaierea Teatrului de astăzi *Tamasi Aron*, într-o atmosferă degajată, într-o atmosferă culturală specială pe care Dan Turbatu o concepea în amănunt, pe o anumită temă.

Să revin la teatrul din ... școală. În noul an școlar, altă muncă. Seria cu elevele-personaje principale finalizaseră studiile liceale și am hotărât să continuăm, chiar să mai punem în scenă un tablou din altă comedie de Romulus Cioflec, *Cupa Domeniilor*. Altă serie de la Pedagogic. Astfel, s-a pus în scenă ultimul act din *Cupa Domeniilor*, cu Andra Bordoșiu și Teodora Chirică. Dan Turbatu era și regizor și scenograf, era omul cu inima deschisă la tot ceea ce era în interesul teatrului.

S-a schimbat distribuția la *Moarte cu bocluc*, altă echipă cu: Mihaela Lungu, Andra Bordoșiu, Adriana Boroș, Mărioara Savin, Alina Cozma, Mihaela Bohățel, Ramona Lazarov, Aida Pastor.

A urmat un mare eveniment. Cele două fragmente din piesele lui Romulus Cioflec au fost jucate de elevele de la „*Mihai Viteazul*”, la *Școala Generală* din Araci, în 20 decembrie 1998, cu ocazia inaugurării *Casei Memoriale „Romulus Cioflec”*, în prezența actorului Ion Caramitru, pe atunci Ministrul Culturii, care tăia panglica inaugurală a muzeului scriitorului din Araci. Emoția fetelor atinsese cota

Ion Caramitru la inaugurarea Casei Cioflec, decembrie 1998

maximă, dar Dan Turbatu le învățase să-și stăpânească sentimentele. Totul a decurs normal, chiar dacă în primul rând de bănci, la școala din Araci, se afla cunoscutul actor Ion Caramitru însoțit de personalități ale județului din vremea aceea, prezente la

evenimentul organizat de *Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni*.

Atunci și în alte împrejurări s-au făcut fotografii. Știu că am păstrat și eu, dar, momentan, nu dau de ele. Am găsit programe. O parte din ele. Consider că acele fotografii (poate vor fi păstrat elevele-interprete de atunci) au devenit fotografii-document. Sunt fotografii care marchează un moment al unui important eveniment cultural. Dar ... poate mai important este că amintirile legate de teatrul școlar din Sf. Gheorghe, coordonat de Dan Turbatu, au rămas în sufletele noastre.

A rămas în sufletul nostru dragostea de teatru și dăruirea exemplară a actorului Dan Turbatu. Acum, actorul cu suflet mare Dan Turbatu ne veghează de undeva dintre stele, privind, cu dragoste nestinsă, scenele românești actuale, unde poate îi zărește pe foștii învățăcei.

Carmen Gheorghe

TREI PERSONALITĂȚI CULTURALE PE „ÎNTINSUL MOCIRLOS AL POLITICII ROMÂNEȘTI”

Marea criză. Marea grevă

Ne întoarcem în timp până la o altă perioadă de criză – cum se întâmplă și astăzi, în 2023 – aceea a anilor 1929-1933, în care Marea Depresiune financiară, economică, socială a cauzat efecte devastatoare de la un capăt la altul al mapamondului. Implicarea politică în viața societății românești, mocirloasă sau mai puțin, nu poate fi ignorată, căci puțini mai au curajul de a face o politică morală.

Cum de regăsim în jurul acestui eveniment cu iz politico-administrativ – demisia lui Romulus Cioflec, mai corect retragerea din *Partidul Național Țărănist* – numele a trei personalități culturale și sociale ale anului 1929? Implicarea unui scriitor, a unui profesor, a unui jurnalist a lăsat urme, însă lecția pe care aceștia au simțit-o pe propria piele nu ajunge până în prezent.

Prin acest mic demers de cercetare istorico-literară vom încerca să înțelegem și dacă a mai fost posibilă continuarea implicării lor profesionale într-o manieră la fel de percutantă în activitatea ulterioară a fiecăruia.

E timpul să ne situăm istoric și mental în anul declanșării grevelor de la Lupeni, greve care i-au dus pe mineri către un tragic final, acela al celor mai sângeroase represalii manifestate ca o adevăra-

tă vânătoare de oameni. Pe Panait Istrati, Romulus Cioflec și Emilian Socor îi regăsim în 1929 într-o conexiune aproape firească, date fiind preocupările acestora legate de bunăstarea și propășirea țării. Istoria factuală, păstrată în documente, oferă, într-o manieră nu tocmai accesibilă, o interpretare corectă care ajută la înțelegerea unui context istoric complicat, caracterizat prin termenul de „criză”.

Cu ce se ocupa fiecare dintre cei invocați, în august 1929, când, pe finalul Marii crize, minerii transilvăneni au ieșit la proteste, fiind împușcați apoi din ordinul guvernului țărănist? Cum s-au implicat? Care era contextul politic?

Primul guvern țărănist apelează la armata care intervine brutal, aproximativ 200 de mineri fiind răniți, iar 28 omorâți pe loc. Să ne imaginăm cum declararea stării de asediu care a urmat înmormântărilor a împins populația într-o stare de război. Sunt căutați prin păduri unii dintre cei dispăruți, nu se permite ieșirea din casă, se fac arestări, iar cu trenurile sosesc trupe armate, soldați de multe ori beți.

Istoria contemporană promovează două idei despre aceste tragice evenimente – una este aceea că deși comuniștii nu au intervenit, paralizați fiind de

autorități, ei și-au revendicat ulterior meritul grevei. A doua este cea pe care o susțin istoriografii occidentali¹ care arătau că „nu e necesară inventarea de motivații și acțiuni politice cât timp motivațiile economice erau mai mult decât suficiente pentru a explica explozia socială, cu atât mai mult cu cât pe eșichierul politic românesc la stânga centrului nu se afla „decât un gol”.

Deci sărăcia și lipsa unei ideologii de stânga, precum și o poziție intransigentă a liberalilor de care aparțineau minele de la Lupeni în negocierile anterioare ar fi principalele cauze ale protestelor înăbușite prin masacrarea muncitorilor - o soluționare dusă la extrem. Ecoul grevelor minerilor nu avea cum să nu ajungă până la București, până la Timișoara, până la Paris.

Scriitorul rebel trece de partea dreptei. Nomenklatura

Scriitorul Panait Istrati se afla într-o stare de relativ echilibru existențial, trecuseră opt ani de la starea de depresie care îl determinase să încerce o sinucidere, era deja cunoscut ca scriitor de limbă franceză, se stabilise la Paris și călătorea frecvent la Moscova. Însă 1929 este anul în care o altă criză- cea a conștiinței și a creației îl afectează- aceasta îl va urma până la moartea sa. Este vorba de desprinderea definitivă de ideologia comunistă, afirmată prin apariția pamfletului *L'affaire Roussakov* și a trilogiei *Vers l'autre flamme*, mai precis a primului volum, *Après seize mois dans l'URSS*, Panait Istrati așezându-se astfel irevocabil de cealaltă parte a baricadei, la dreapta.

Venit în țară se întâlnește cu prietenul său, Romulus Cioflec, ca să se implice împreună într-o anchetă la fața locului, la Minele de la Lupeni. În septembrie 1929 se afla deja la Lupeni, după ce se documentase înainte la Timișoara asupra procesului celor arestați. Iată ce spune Perpessicius despre concluziile curajoase publicate în *Lupta*: „Panait Istrati, acest vagabond cu inima plină de dragoste, nu se sfia să dezvăluie păcatele unui regim de modă nouă și care se dovedise tot așa de vechi ca și cele mai învechite”.²

Concluziile anchetei le va publica în *Lupta*. Iată un fragment: „La Lupeni n-a fost o potolire a unei revolte, ci o vânătoare de oameni. Autoritățile au băut până la ziuă și au dat de băut și la soldați. Un prefect beat a tras cel dintâi după sunarea goarnei. S-au împresurat minerii și au fost măcelăriți, fără să li se

dea putință de a fugi, apoi, când au reuși să fugă, s-a luat grănicerimea după ei, beată de vin și de sânge”.³

În același an, 1929, scriitorul fusese din nou în Rusia Sovietică, iar călătoria a fost sursa de inspirație a operei *Vers l'autre flamme – Confession pour vaincus* (titlul complet), volum tradus în engleză sub titlul *The Confession of a Loser*. Denunță aici abuzurile regimului comunist. Volumul a apărut sub numele lui Panait Istrati, dar a fost elaborat împreună cu scriitorii ruși dizidenți Victor Serge și Boris Suvarin. Apariția cărții va provoca un scandal imens, Panait Istrati fiind abandonat și calomniat de foștii prieteni și tovarăși de ideologie socialistă. Pe plan european, cartea lui Panait Istrati a avut efectul unei bombe. I-a și scris, de altfel, lui Romain Rolland: „Prietenule, mi-am vărsat năduful. Va fi o petardă teribilă, ce va răsună în toată Europa...”.⁴ „Militantul socialist român, Panait Istrati, este primul scriitor din afara granițelor U.R.S.S. care pune sub ochii opiniei publice europene, imensa mistificare numită comunism. Istrati descoperă, stupefiat, nomenklatura!”

Cum se relatează în 1969 despre ancheta lui Panait Istrati? Caracterul tendențios al analizei Aureliei Batali asupra vieții și activității lui Panait Istrati – ea semnează atât Prefața, cât și Tabelul cronologic – este explicabil în contextul anului 1969. A. Batali considera că „ancheta de la Lupeni și reportajele din „Lupta” reprezintă una din încercările lui Panait Istrati de a lega firul rupt al prestigiului său în urma apariției trilogiei „Vers l'autre flamme”. Adevărul este că din trilogia lui Panait Istrati nu apăruse decât volumul I, iar prestigiul lui Panait Istrati abia acum începea să se redreseze, să revină de partea adevărului istoric și nu neapărat de partea drepte franceze (scriitorul Romain Roland se dezice acum pe față de legătura cu Panait Istrati).⁵

Profesorul politician face propria cercetare

Romulus Cioflec, în acea perioadă activând ca profesor la Liceul German de Stat din Timișoara, era membru al Partidului Național-Țărănesc. Din partea partidului obține autorizația de a întreprinde o vastă anchetă (interzicându-i-se, totuși, accesul la uzina electrică, locul masacrelor) de la ministrul de Interne din acea vreme, Al. Vaida-Voievod. Îl cunoscuse pe ministrul actual din activitatea de gazetar al anilor 1911-1912, de la ziarul *Românul* din Arad. Cioflec pleacă deci la Lupeni.

Ancheta comună

Cei doi scriitori cu profunde vederi democratice au investigat urmările grevei. Ambii au avut experiențe inedite și marcante. Într-o scrisoare din 1 ianuarie 1930 adresată lui Camil Petrescu, Panait Istrati face mărturisiri revelatoare: *„Lupenii mi-au servit un exemplu dureros: în timp ce eu riscam să fiu ciomăgit și de către ai mei și de către cei ai tuturor chilipirurilor politice, nu s-au găsit trei oameni de frunte printre scriitorii noștri care să considere cauza minerilor din Valea Jiului ca o cauză de o înaltă umanitate, deci și a omului de condei, ori-cât acest condei ar fi azi inferior târnăcopului. Un singur om a fost mișcat, a riscat și m-a susținut cu prilejul acesta, din toate puterile lui – Romulus Cioflec. N-am reușit însă amândoi decât să ne facem urâți de pungășimea intelectuală de la noi, care s-a năpustit să ne sfâșie.”* (3)

Revoltat de realitățile descoperite, Romulus Cioflec își dă demisia din *Partidul Național Țărănesc*, după cum declară Panait Istrati *„cu scandal în presă, deoarece se convinsese, ca și mine, de vinovăția guvernului. În afară de asta, am publicat opt articole în ziarul „Lupta”, de pe urma cărora am fost huiduit de studențime și imediat expulzat din țară”* (4). Informații despre anchetă găsim în articolele scrise de Panait Istrati (5).

Romulus Cioflec, convins de culpabilitatea guvernului, declară cu deosebit curaj în demisia publicată în ziarele *Adevărul* și *Dimineața*: *„Nu pot accepta schingiuirile nesancționate față de muncitorii de la Timișoara, din 7 aprilie, unde un membru al guvernului decorează în plin proces pe polițiștii executori ai schingiuirilor de la căminul muncitoresc și de la beciuri, și nu pot, fiind în guvern, să îndur coșmarul ororilor de la Lupeni”* (6)

Emanoil Socor despre demisia „pe chestiunea bățării”

„Semnatarul Em. Socor realizează un extraordinar portret al profesorului-scriitor, Romulus Cioflec, „om de idei”, corect și cinstit, încercând să explice semnificația retragerii acestuia, deoarece a fost deziluzionat de manifestările conducătorilor partidului în aspirațiile căruia a crezut.”

Jurnalistul socialist, victimă a unui atentat nereușit

La București, Emanoil (Emanuel) Socor, pe numele adevărat Ermin Agop Sohor, este jurnalist și director la *Adevărul* și la *Dimineața*, la ambele fiind și acționar/coproprietar. Este doctor în drept, avocat, deputat, are convingeri antifasciste și este membru al Partidului Socialist. Va avea și el un istoric interesant ca gazetar, în sensul că va fi atacat la un moment dat, un an mai târziu decât cel al evenimentelor invocate aici. În după amiaza zilei de 30 decembrie 1930, Em. Socor a fost victima unei tentative de asasinat: un tânăr venit să îi aducă o scrisoare a încercat să îl împuște, dar nu l-a nimerit și, cum pistolul i s-a înfundat, l-a lovit apoi în cap cu patul armei, fiind oprit însă în timp util de colegii de redacție ai lui Socor, scria *Adevărul* (anul 43, Nr. 14420, 13 decembrie 1930, p. 4).

Em. Socor este jurnalistul care va scrie despre finalul carierei politice țărăniste a lui Romulus Cioflec în *Adevărul* din 28 septembrie 1929 (sâmbătă), anul 42, nr. 14040, pe prima pagină.

Dintr-un tată de origine armeană și cu o soție evreică, Em. Socor se mută de la Iași la București în 1913 unde face jurnalism. Din 1924 scrie la ziarele *Adevărul* și *Dimineața* din a căror conducere a făcut parte, cum spuneam, și a dus o campanie susținută împotriva cenzurii, a corupției din administrație, a unor ideologi fasciști, a legionarilor și a ziarelor reacționare. Este și autor al unor lucrări de economie socială, cum este *Despre populație*,⁶ dar și altele, cum este *O rușine universitară. Plagiatul domnului A.C. Cuza*.⁷ Sunt și opinii potrivit cărora ar fi fost agent al Moscovei, dar deocamdată îl invocăm doar ca autor al unei mențiuni privind o pierdere suferită de Partidul țărănist. Să fi fost malițios, el fiind un comunist devotat?

În *Tâlcul unei retrageri*,⁸ Em. Socor afirmă că *„Omul- Romulus Cioflec (n.a.)- se retrage pentru că a pierdut iluzia ce avea despre partidul din care făcea parte. Și partidul acesta a provocat atâtea iluzii, încât nu cred că s-ar simți bine, dacă toți deziluzionații ar imita gestul domnului Cioflec”*

Cioflec ar mai fi plecat o dată din *Partidul Țărănist* pe când se afla în Basarabia. Atunci demisia ar

fi fost pentru un „gest de nefăcut”, iar acum „pentru că se bate” în partidul aflat sub administrația lui Vaida. Cităm: „Și iată că un om de idei, care a dat afilierii lui la partidul național-țărănesc alt înțeles decât pofta de afaceri când „va veni vremea”, îl părăsește motivat, pe cheștiunea bății.”

Acest text are însă o bătaie mai lungă, fiindcă nu este despre Romulus Cioflec, ci despre partidul din care a plecat Romulus Cioflec. Nu este despre profesorul Cioflec, ci despre eșecul guvernării naționalist țărăniste care, în zece luni, nu reușise, în ciuda circularei ministrului Vaida, să scape de patima bății. Nu era vorba de bătaia între frunți, ci despre bătaia aplicată altora, inclusiv minerilor pe care nu i-am uitat. Și încheie Em. Socor așa: „E un simptom care ar trebui să-i pună în grijă pe conducătorii partidului, mai ales că nici o altă nădejde nu se înfripează pe tot întinsul mocirlos al politicii românești.”

Concluzie

Pe tot întinsul mocirlos al politicii românești, Istrati și Cioflec s-au regăsit ca să se despartă și apoi să se regăsească de cealaltă parte a steagului. Em. Socor rămâne, cu tot cu urmașii săi, fidel unei politici cu urmări tragice inclusiv pentru cei din generațiile prezente.

Note bibliografice:

1. Francisco Veiga- *Mistica Ultranaționalismului: Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941*, ed. II, Editura Humanitas, 1995, p. 105.

2. În *Mențiuni critice*, volumul III, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București 1936

3. <https://adevarul.ro/stiri-locale/hunedoara/lupeni-1929-masacrul-care-a-inecat-in-sange-cea-1802486.html>

4. 29 aprilie 1929, scrisoare citată de Alexandru Talex în prefața la versiunea românească a originalului- „Vers l'autre flamme. Confession pour vaincus. Après 16 mois dans l'URSS”; ed. Rieder, Paris, 1929.

5. Aurelia Batali, în *Prefață și Tabel cronologic* la Panait Istrati. *Chira Chiralina. Moș Anghel*, Editura Pentru Literatură, 1969.

6. *Despre populație*, editura librăriei Socec & Company, Societate anonimă, 1913

7. A.C.Cuza, profesor de economie politică la Universitatea A.I. Cuza, considerat părintele antisemitismului și xenofobiei în România

8. 28 septembrie 1929 (sâmbătă), anul 42, nr. 14040, pagina întâi

Referințe

<https://revistasferapoliticii.ro/sfera/134/art10-arhiva.html>

<https://adevarul.ro/stiri-locale/hunedoara/lupeni-1929-masacrul-care-a-inecat-in-sange-cea-1802486.html>

https://ro.wikipedia.org/wiki/Greva_de_la_Lupeni,_1929#Note

<https://historia.ro/>

<https://www.romuluscioflec.ro/index.php/96-greva-de-la-lupeni-panait-istrati-si-romulus-cioflec,de>

<https://bjiasi.ro/wp-content/uploads/2020/04/personalitati-iesene-2021.pdf>

<https://www.moldova.org/george-scarlat-masti-europene-pentru-agentii-kremlinului-203646-rom/>

<http://galeriaporetrelor.ro/item/emanoil-socor-2/>

<https://www.rador.ro/2018/11/24/personalitati-care-au-creat-romania-mare-pantelimon-halippa/>

Lucrări de Elena Graure-Manta –
Sticlă Spectrum: 1. Madame, 2018
2. Musa, 2021 (Capul) 3. Drumuri în
univers, 2017 (Copilul)

CĂLĂTORIA, ORIZONT AL CUNOAȘTERII LA ROMULUS CIOFLEC

De la Roma vetus și Roma Nova la Atena Italiei (IX)

Literatura memorialistică este o componentă importantă a operei lui Romulus Cioflec, având rolul de a ne introduce într-o realitate care determină renunțarea la convenții prestabilite, impresiile inspirate de fiecare popas ori cele culese din goana trenului fiind convertite în reflecții pe tema timpului și a istoriei, cu observații care aduc împreună *prezentul* și *trecutul*, reînviind istoria, însuflând veacurile și locurile. Autorul, tributar unei culturi umaniste impresionante prin erudiție și mod de a se raporta la realitățile înfățișate, spirit profund elegiac, nu poate rămâne indiferent în fața semnelor lăsate de timp și nici în fața poeziei naturii. Cel mai adesea poezia naturii înseamnă, în aceste scrieri de tinerețe (1) ale lui Romulus Cioflec, poezia istoriei milenare a unui popor care a configurat cultura și civilizația europeană, cu reverberații în universalitate.

Articolul *Roma de azi*, apărut în data de 27 aug./9 sept. 1911, în nr. 188 al ziarului *Românul* (2) descrie ultima zi de popas în cetatea eternă, marcată de inerenta nostalgie a călătorului nevoit să se despartă de un loc în care, spune el, „*prinseserăm rădăcini*” (p.61). Termenul este semnificativ în contextul vizitării Romei, echivalând cu un drum spre origini al românilor. Două popoare înfrățite prin limba neolatină și un temperament care îi diferențiază pe latini de celelalte neamuri. Autorul distinge între tipologiile umane ale diferitelor popoare „*sufletul cald și deschis al latinului*”, considerând că italienilor li se face o nedreptate prin reducerea portretului național la trei epitețe: „*sanguinari, vițioși și murdari*” (p.59). Prin contrapondere, el vede calitățile italienilor: dragostea de patrie, marea bunăvoință și admirabilul simț al familiei. Femeia se face respectată la italieni: „*singură sau în tovărășia bărbatului, ea are ceva care o ferește de ochadele derbedeilor: familia și demnitatea*” (idem). Argumentele se întemeiază pe propriile observații, întărite cu cele primite de la un român stabilit de mult timp la Roma, Pompiliu Robescu.

Din nou ne întâlnim cu istoria cetății eterne, care a consacrat, pe lângă instituțiile politice și dreptul

roman, un anumit statut al femeii: *matrona*, tovarășă și sfătuitoare a bărbatului, responsabilă cu educarea copiilor și consilierea lui *pater familias* în luarea deciziilor politice. Unele dintre ele au fost și importante promotoare ale artei și culturii, cum este faimoasa Cornelia, mama tribunilor plebei Tiberius și Caius Gracchus, din epoca de înflorire a republicii romane. Statutul acesta care edifică în privința unui model de familie, a străbătut veacurile, fiind păstrat până în epoca modernă a începutului de secol XX pe care ni-l înfățișează scriitorul, atent la detalii, definitorii pentru cultura și civilizația europeană. Este admirat și modul în care italienii percep iubirea, puritatea și frumusețea sentimentului cântat de poeți și compozitori, ilustrat în picturi celebre. Iubirea, așa cum se arată ea călătorului, se află „*în cuprinsul curat al sufletului*” – tânăr sau vârstnic. Italienii au cultul familiei: ei se căsătoresc de tineri, „*situația materială și chiar cultura nefiind piedici în căsătorie*”. Imaginea domnișoarelor care pot umbla neînsoțite pe stradă ori în compania tinerilor – liceeni, studenți, copiiști – lasă impresia unor prieteni buni, camarazii care pot deveni tovarăși de viață.

Dincolo de observațiile privind tipologia italienilor în raport cu alte popoare europene (germanii, francezii, britanicii, românii), impresia dominantă este de uimire în fața admirabilei împletiri a veacurilor, în care noul se adaugă trecutului legendar.

O cuprindere panoramică a orașului Roma, vizitat de excursioniști (3) în pragul despărțirii, i-o asigură terasa parcului *Pincio*, unde ochiul este atras de mulțimea frumuseților fără sfârșit ale Romei: „*Te poți pierde tu însuși prin lumea asta, raiul parcurilor cu alei mărginite de flori, care formează împreună Expoziția Artelor Frumoase*”. Tot de aici poți vedea răspântia de unde „*geniul lui Bernini a dăruit o impresionantă Poartă de Triumf și două biserici gemene, de unde se vede Roma întreagă*”. (p.59)

În ceasurile nopții, când mintea călătorește pe tărâmurile și veacuri străvechi, Roma își trăiește intens toate vârstele: „*coloane, obeliscuri, biserici saltă*

asupra clădirilor greoaie ale orașului”. Spre vest strălucesc formele fantastice de lângă Vatican, iar pe malul drept al Tibrului se văd castelul *San Angelo* și *Palatul Justiției*: „*unul cu zidurile bătrâne, celălalt nou și strălucitor*” (p.60).

Între ele se distinge monumentul închinat lui *Victor Emanuel al II-lea*, aflat în apropierea ruinelor vechiului For. Statuia regelui unificator al Italiei are valoare simbolică, așezând „*biruința de azi lângă mărirea de odinioară*” (idem).

O ultimă privire (4) aruncată asupra cetății, la despărțire, caută, din goana trenului, cupola *Basilicii San Petro*. Apa Tibrului, „*nepăsător la stadii umane și regrete*”, apare și dispare, în zare se văd crestele Munților Albani, trenul se apropie de *ținutul sabin*, cu dealuri tot mai numeroase, lăsând în urmă câmpia verde a Campaniei, cu semănături fragede și bogate ce se pierd în crângul verde. Pe partea stângă a fluviului se ridică fruntea semeață a muntelui *Soracte*, cântat odinioară de Horațiu. La poalele lui, pe ambele maluri ale Tibrului, „*începe domnia măslinului*”. Regiunea este tot mai bogată, satele tot mai dese, îngrămadite pe creste ori pe pieptul dealurilor, ca niște cuiburi, ca niște cetăți – zonă de o rară frumusețe, cu drum flancat de dealuri care se îngustează uneori, absorbind lumina și verdeața, frumusețea pitorească a peisajului, căutate cu înfrigurare de poetul naturii. Se intră în zona muntoasă, unde afluenți ai Tibrului își sapă albiu prin crestele stâncoase. Din umbra lor apare „*îngrămădirea greoaie a unor castele trufașe*” (p.61).

Din *Orvieto*, oraș cu trecut legendar pentru *civilizația etruscă*, se despart de Tibru și urmează un affluent al lui, prin ținuturi tot mai pitorești. Drumuri săpate în stâncă, tot mai înguste, duc spre *Chiusi*, alt oraș etrusc făcând parte din cele 12 orașe aliate împotriva Romei. Remarcăm la acest admirabil peisagist frecvența verbelor „*a închide/ a deschide*”, care îndeamnă la o vizualizare a locurilor prin lentila ce permite dilatarea sau micșorarea imaginii, transpunându-l pe cititor în spațiul geografiei și istoriei italiene. Urmărim, odată cu aceasta, drumul care se îngustează brusc, făcând loc unui „*uriaș câmp de apă*” – *lacul Trasimeno*, unde armata romană a suferit cândva o înfrângere zdrobitoare, în ambuscada abil pregătită de *Hannibal*, în cel de-al doilea război punic. Acum țărmlul lacului a uitat tumultul istoriei: „*țărmlul lacului se desfășoară pe fundalul zărilor, însprâncenate*

de dulci coline împădurite, de pe care se odihnesc în unde castele și vile răcoroase fără număr” (p.62). În fundal se văd alte culori, care se saltă peste cele apropiate de țarm. Ochii sunt incapabili să cuprindă atâta frumusețe: din lunca bogată se deschide o limbă de pământ ce duce spre târgușorul *Castiglione*, în partea opusă crestele stâncoase arată turnurile unui castel, iar alături se înghesuie casele unui sat „*pe un cap adânc intrat în valuri, ca să nu fie înconjurat decât de albastru*” (idem).

Trenul străbate locuri încărcate de istorie: *Perugia*, vechi oraș universitar, *Cortona*, la fel de străvechi, un alt *Castiglione*, în timp ce peste ele se lasă seara. Din loc în loc, străbătând drumuri înguste între defilee și intrând prin tuneluri, se vede soarele „*scăpărând ca un nimb de foc pe frunțile cărunte ale munților*” (idem). Când ajung pe valea râului *Arno* este deja întuneric, iar trecerea prin orașul *Arezzo* care a dat Italiei doi mari corifei: poetul renascentist *Petrarca* și *Mecena* (vestitul ideolog artistic al lui Octavian Augustus), se face în plină noapte. Peste uriașul lanț al *Alpilor Apenini* cade „*o pulbere aurie tot mai bogată, revărsată pe largul boltei și pe înconjurul de zări, potolind jăratecul din stele*” (p.62). Răsare luna, plină de taină și mister. În vagonul excursioniștilor se îngână lin un cântec de leagăn: „*Pe lângă plopul fără soț*”. Se apropie *Firenze*, Atena Italiei...

Dezvoltată sub imperiul ordinii și disciplinei care a condiționat ideea de frumos, istoria atinge sufletul călătorului de peste veacuri, vorbindu-i despre măreția civilizației romane. Peste ea se așează vremelnicia unor ambiții omenești, din care timpul a cernut cenușa, dând cuvânt de ordine păcii și armoniei, în spiritul celor mai buni făuritori de istorie: gânditorii umaniști. Un admirabil urmaș al lor este și scriitorul născut la Araci.

Note bibliografice:

1. În volumul *De la Dunăre în jurul Peninsulei Balcanice, prin Italia – înapoi la Dunăre*, Sfântu Gheorghe 2017, ediție îngrijită și prefațată de Luminița Cornea;
2. Impresiile de călătorie au fost publicate în ziarul *Românul* din Arad în cursul anului 1911;
3. Excursie organizată de profesorul Iosif Blaga de la Liceul „*Andrei Șaguna*” din Brașov, în primăvara anului 1911, cu un grup de elevi și profesori, printre care și Romulus Cioflec;
4. În articolul *De la Roma la Florența*, apărut în ziarul *Românul*, anul I, nr. 192, 2/ 15 sept. 1911.

Mircea Popa

VIRGIL CIOFLEC – O victimă a comunismului nivelator de valori

Marele mecenat al începutului de veac, care a impulsionat viața artistică și a surprins lumea literară prin acțiuni generoase de sprijinire a artei și culturii române, cu ecouri multiple în jurnalistica vremii, Virgil Cioflec e o figură aproape uitată astăzi, dar despre care merită să vorbim și să-l aducem în actualitate. Gestul de a-i fi consacrat o primă recontituire biografică aparține Luminiței Cornea, care a dat la iveală în 2021, la editura Sud din Bolintinul din Vale, cartea *Virgil Cioflec. Contribuții biobibliografice*, încercând o situare a lui în epocă și considerându-l „un mare nedreptățit”. O simplă enumerare a titlurilor de capitole ne familiarizează cu intenția autoarei de a-l face cunoscut în rândurile unui public cât mai larg: *Familia, Scriitorul emblematic, Filantropul și iubitorul de artă, Scriitorul, Corespondența cu prietenii*, spre a încheia cu un spațiu sporit acordat celor două mari prietenii, cu Nicolae Grigorescu și cu Ștefan Luchian, cărora le-a închinat studii fundamentale. Pagini din aceste exegeze, de mare preț la momentul apariției, au fost reproduse în anexa care însoțește cartea, alcătuind o binevenită secțiune care pune în valoare calitatea sa de comentator de artă. Autoarea s-a mărginit deocamdată la o semnalare biobibliologică și la recontituirea unui portret general, care se cere aprofundat în datele sale esențiale, prin atente cercetări în presa vremii și lecturarea operei literare a scriitorului și omului de artă, spre a avea la îndemână o imagine cât mai completă a rolului jucat de el în epocă. E drept că ni se oferă lista cvasi-completă a colaborărilor sale la periodicele vremii (p. 36), dar nu ni se oferă nici un rezultat palpabil al acestor cercetări. E motivul pentru care încercăm noi prin textul de față să suplinim aceste lacune.

Biografia lui V. Cioflec trebuie neapărat completată cu episodul care privește gestul său de enormă generozitate, prin care i-a finanțat sejurul de doi ani la Paris a poetului St. O. Iosif, considerat o mare promisiune literară, ajutându-l astfel să debuteze sub bune auspicii. Autoarea a restrâns cercetarea corespondenței autorului doar la episodul cu G. T. Ki-

rileanu, pe când date ample despre anii începutului de secol XIX, oferite de volumul de corespondență îngrijit de care Horia Oprescu, realizat la *Editura pentru literatură* în 1969, și care conține un bogat lot de scrisori aparținând lui Iosif, Anghel, Natalia Negru, Sadoveanu, N. Iorga, Sandu-Aldea, Virgil Cioflec și Ilarie Chendi. E un volum care are în vedere mai ales gruparea *Semănătorul*, tribulațiile acesteia și modul în care gruparea se reîncheagă la București, după reîntoarcerea lui Iosif, Anghel, Sandu-Aldea și Cioflec, de la Paris, toți patru recuperați de mișcarea semănătoristă, la constituirea căreia a luat parte activă și V. Cioflec, așa cum vom vedea mai jos. Deocamdată consemnăm faptul că plecarea celor doi la Paris are loc la sfârșitul lunii decembrie 1899, când Iosif e instalat în locuința închiriată de Cioflec, pe strada Leopold Robert nr. 4, în timp ce el s-a reîntors la Geneva, unde și-a fixat tabăra de iarnă (pension Beau-Site), iar cea de vară, într-un sat din Alsacia-Lorena numit Druhlinger, unde a petrecut mai multă vreme în tovărășia unei iubite franțuzoaiice, Octavie Osmont, pe adresa căreia erau adresate scrisorile lui Iosif. Poetul, numit de Cioflec Krüger, relatează scene din viața lui zilnică de la Paris, cu întâlniri de acomodare cu grupul românesc de la Paris, din care face parte matematicianul Țițeica, jurnalistul Murgoci, scriitorii Ioan Adam, D. Anghel și Constantinescu-Stans, pictorii Strîmbu și Kimon Loghi, cu care se întâlnește periodic. Toți trec pe la locuința lui Cioflec, botezat și el când Neamțu, Buru, Kneipp sau Cronje, semn că acolo era un fel de dispecerat românesc, unde continua să primească o bogată corespondență pe care el o dirijează spre adresa prietenului rămas în Alsacia-Lorena. Iosif continuă să traducă din Heine și să colaboreze la *Floare-albastră* și *Povestea vorbeii*, cele două reviste unde se afirmase poetic, și-i trimite periodic noile poezii scrise aici lui Cioflec, care îl obligase să-i promită a se dedica creației de mare rafinament prozodic. Printre acestea s-au numărat poezii cu titluri ca *La pândă*, *Serafina*, *Curtea Veche*, *Poezia*, *Lăutarul*, *Răzmerița* și altele

ca *Nucul*, *Bunica*, *Întâiul camarad*, care aduc aprecierile lui Cioflec, care îl încurajează mereu și-l laudă pentru arta lui bine cizelată. Îl ajută să editeze un volum la Steiberg, soldat cu comanda unui costum de mare eleganță, spre a da apoi amănunte de muncă la volumul *A fost odată*, pe care îl dorește o mare realizare, „o carte minunată” Perioada șederii la Paris se încheie în primăvara anului 1902, când Iosif, în drum spre țară, vizitează mai multe orașe din Germania, inclusiv München și Nürnberg. La 12 aprilie se afla deja în țară, la Câmpulungul Bucovinei, în tovărășia a șase prieteni, unde e preocupat de apariția la Socec a volumului *Poezii*, 1901-1902, în tovărășia cărora se simte cam stingher. Sunt ani de muncă dedicați traducerilor din Heine, dar și definitivării unor volume proprii, care vor culmina cu *Patriarhale*, și când începe să traducă cu Anghel poeziile lui Verlaine.

Correspondența dintre cei doi prieteni acoperă perioada de până în vara anului 1902, când, reîntors în țară, Iosif lucrează ca bibliotecar la Fundație, apoi intră în redacția *Semănătorului*, unde, alături de mai vechiul prieten Ilarie Chendi, pun revista pe numele lor, în urma faptului că redacția se desolidarizează de Vlahuță, după publicarea poeziei *1907*. Cioflec va rămâne pentru el fratele mai mare, ocrotitorul, căruia îi împărtășește planurile literare și cele familiare, continuând să-i scrie și să-l țină la curent cu efortul său și al lui Chendi de a redacta revista *Semănătorul* și a o transforma „într-un organ puternic al tinerilor”, deoarece „Niciodată, poate nu s-a prezentat o mai bună ocazie de a ne grupa”. În ceea ce-l privește pe Cioflec, acesta rămâne în continuare adeptul călătoriilor, deoarece după un scurt sejur la București la hotel Metropol, el pleacă spre Austria la Gleisenberg, spre a pleca de aici spre Nisa. Câtă vreme a fost în Franța, el a scris articole publicate în ziare franceze, ca o formă de trecere spre intensificarea colaborărilor din țară. Credem că o parte din începuturile sale literare s-au consumat în paginile unor publicații brașovene, în speță a *Gazetei de Transilvania*, ca, mai apoi, să facă parte din cercul tradiționalist al începutului de veac, marcat în presa bucureșteană de numeroși prieteni transilvăneni, alături de care a susținut mișcarea de la *Sămănătorul*, alături de Coșbuc, Gorun, Ilarie Chendi, Hodoș etc., cu care a legat prietenii durabile. Un prim act literar sigur este prezența sa în pagini-

le *Calendarului Minervei* din 1902, unde a publicat poezia *Rapsodul. Meșterului Al. Vlahuță*, urmată în anul următor de schița *Singura poemă*, apărută în 1903. Afirmarea lui în lumea literară i se datorează criticului Ilarie Chendi, care, după despărțirea de N. Iorga și de *Semănătorul*, a început să scoată în 1906 revista *Viața literară*, devenită în 1907-1908 *Viața literară și artistică*, oferindu-i rubrica de comentator de artă. Timp de un an, V. Cioflec a publicat acolo cronici curente la expozițiile ce aveau loc, laudând mai ales pe tinerii ce se afirmau sub cupola „Tinerimii artistice”. Rubrica e deschisă în nr. 1 al revistei cu articolul *Pictura*, spre a fi continuată cu aprecieri și opinii despre arta noilor expozanți, între care s-au numărat: *N. Vermont* (nr. 2), *D.D. Ioanid*, *Mihăilescu și Sperlich* (nr. 4), *Școala Sârbulescu* (nr. 5), *Jean Neylies* (nr. 6), *Marinescu-Vâlsan* (nr. 7), *Arthur Mendel* (nr. 8), *Dimetrie Serafim* (nr. 11), *Tinerimea artistică* (12-18), *Iser* (19), *Eug. Voinescu* (nr. 21), *Cecilia Cuțescu-Kunzer* (nr. 43), *Angelescu* (nr. 45), *I.A. Steriadi* (nr. 52), *N. Petrașcu*, *Kimon Loghi*, *G. Verona*, *Ștefan Luchian* (nr. 16), *Artachino*, *Mărculescu*, *Șt. Popescu*, *Stoenescu*, *Aricescu*, *Balthazar*, *D. Grant* etc., completeate cu comentarii teoretice și practice despre pictura românească contemporană, arhitectură, pictura franceză, Rembrandt etc., la care se adaugă un reportaj dintr-o vizită la Brătescu-Voinești. Numeroasele note și intervenții, unele scrise cu ironie și umor, i-a făcut pe unii din comentatori ai fenomenului literar să le numească cu umor „Cioflecării și ilariante” (printr-o aluzie și la Ilarie Chendi, cel care i-a oferit rubrica).

Întors în țară, după pribegiile sale prin străinătăți, el dedică acum mai mult timp preocupărilor sale artistice, dar și literare, numele lui putând fi întâlnit în revistele și ziarele timpului, precum *Convorbiri literare*, *Literatura și arta română*, *Cuvântul literar*, *Deșteptarea*, *Viitorul*, *Viața românească*, *Adevărul literar și artistic* etc. Toate aceste publicații meritau cercetate amănunțit spre a scoate la iveală contribuția criticului de artă și a literatului la mișcarea literară a vremii, din aceste multe crochiuri, eseuri, opinii despre artă putându-se alcătui un mic volume de scrieri diverse, deoarece Cioflec a fost un personaj care merită mai multă atenție și o reconstituire mult mai exactă a traseului străbătut, o restituire cu adevărat „biobibliografică”, cum s-ar zice, cu cărțile pe masă. Am fost îndemnați la acesta și în urma lecturii cărții

lui Sextil Pușcariu din *Călare pe două veacuri*, un alt bun prieten al său, pe care l-a cunoscut, fiindu-i un fel de naș. Și acesta se afla la Paris în perioada începutului de secol, și au petrecut multe ceasuri povestind împreună și împărțându-și ideile. Cei doi s-au cunoscut la cafeneaua „Closierie des Lilas”, loc de întâlnire pe atunci al grupului românesc, și au rămas buni prieteni întreaga viață. În anii aceia cafeneaua era frecventată de nenumărați artiști din țară, veniți să se inspire de noile orientări ale artei care dominau în acel moment piața artistică a bursei. Între cei pe care i-a întâlnit acolo s-au numărat Ștefan Popescu, Kimon Loghi, Nicolae Petrașcu, apoi scriitorii Ion Adam și D. Anghel, Ion Minulescu sau Victor Eftimiș. Pe atunci, criticul de artă român era preocupat să ofere un studiu asupra lui Puvis de Chavannes, sau de pictura înnoată a lui Corot, proiectând să dea o carte de portrete literare ale pictorilor noștri. Descinderile sale pariziene erau urmate de retrageri la țară, în sate izolate și uitate, unde reculegerea și odihna erau asigurate și care erau urmate de noi vizite pe la mari muzee și pinacoteci. Cunoștințele sale multiple l-au determinat pe Sextil Pușcariu să-l ia colaborator la Dicționarul Academiei, distribuindu-i tema neologismelor, întrucât limba se îmbogățea cu reperițiune prin noi împrumuturi recente. Sunt ani în care Cioflec a intrat în tabăra tradiționaliștilor și a grupării de la *Semănătorul*, fiind prieten cu Vlahuță, Coșbuc și Gorun, și continuând să-și îmbogățească colecția de pictură cu tablouri noi, dorind să pună în aplicare îndemnul lui Pușcariu a dona această superbă colecție clujenilor. Lui Pușcariu îi datorăm astfel gestul său din 1930, de a oferi colecția sa Universității clujene, după cum notează profesorul lingvist: „*Vorbeam adesea cu Cioflec cât de bine ar fi să avem în Ardealul lipsit de opere de artă, o colecție de tablouri de-ale marilor noștri pictori, ca să învieze pereții muzeelor acoperiți cu pânze iscalite de nume străine și mai ales ca să deștepte în sufletele tinerețului încântare, mândrie și încredere*”. Actul de donație a fost făcut în iunie 1930 și el a impresionat întreaga lume artistică a timpului prin generozitatea sa, fiind astfel făcut, ca din suma pusă la bancă reprezentând valoarea colecției să se cumpere în fiecare an noi tablouri. Gestul donației este salutat de ziarul *Națiunea* din Cluj și de revista *Societatea de mîine*, unde a semnat un frumos articol Ion Breazu, ajuns

mai apoi profesor de literatura română. Articolul de omagiere a lui Victor Cioflec pentru gestul său de a dona Universității clujene întreaga lui colecție de tablouri este văzută ca un gest firesc, venit în urma altuia de acest gen, cel al lui G. Sion, care a oferit Clujului frumoasa lui bibliotecă. El laudă bogăția colecției și pe cei care s-au implicat în satisfacerea condițiilor bănești ale „Fundației Virgil Cioflec”, realizată prin implicarea lui Emil Racoviță, Sextil Pușcariu și a unor bănci clujene, ajungându-se la perfectarea tuturor aspectelor privind donația. Tablourile, depășind cifra de 50, au fost aduse la Cluj și expuse în sălile Institutului de Studii de Clasice, unde în cele nouă săli, puse la dispoziție de organizatori, au putut fi văzute tablouri de inestimabilă valoare, semnate de Grigorescu și Luchian, Iser, Marius Bunescu, Tonitza, Teodorescu-Sion, Băltărețu etc., adică de cei mai reprezentativi pictori ai generației tinere. Cronicarul revistei *Societatea de mîine*, profesorul Ion Breazu, conducător al *Astreii*, a apreciat îndeosebi prezența lui Luchian, pe care îl consideră pictorul de mare revelație al colecției, mărturisind că: „*Nu voi uita niciodată această întâlnire cu genialul și nenorocitul pictor al florilor. Nu văzusem înainte decât cele câteva din Muzeul Simu. Pânzele cu care și-a încântat viața d. Cioflec îi dau această imagine. Luchian e nestemata cea mai strălucitoare a darului D-sale. Cele peste 20 de pânze ale pictorului îi dau o icoană completă despre glorioasa lui ascensiune. Se găsesc câteva admirabile peisaje, capete de studiu, dar te covârșește mai presus de toate florile. Luchian știe să vorbească cu ele. Fiecare tablou al lui cu flori are altă tonalitate sufletească. El face portretul prietenilor lui dragi*”.

Aprecierea de care s-a bucurat donația lui Cioflec a coplesit întreaga suflare a Clujului, care pentru întâia oară beneficia de o asemenea bază pentru colecțiile ei viitoare. Din păcate, gestul său de Mecena generos a fost întunecat de știrea cutremurătoare din 1948, privind sinuciderea sa. În momentul în care a constatat că lumea românească autentică a fost cotropită la propriu de chiciurile artei noi inspirate de sovietici, când a văzut în jurul său prăbușindu-se tot ceea ce a clădit România Mare, 80 de profesori dați afară din Universități, academicieni destituiți și făcuți una cu pământul, marele colecționar a înțeles că acest cutremur va avea consecințe nefaste pentru arta și cultura româ-

nească și că el nu mai poate trăi într-o asemenea lume a derizoriului și a maculării. Amenințat el însuși cu perspectiva arestării, după ce i-au fost naționalizate toate proprietățile, inclusiv moșia de la Mârșa, Virgil Cioflec a decis că locul lui nu mai e în această lume. La 10 martie 1948 el și-a pus capăt zilelor, ca semn de protest împotriva tăvălugului nivelator comunist.

Opera sa de mare dăruire sufletească și spirituală i-a supraviețuit, iar Clujul îi e în continuare dator, numele lui figurând în marea galerie a părinților tutelari ai renașterii clujene. Pe când o statuie a lui, în orașul copleșit de curând de tot felul de chipuri antiromânești, aservite politicilor de aservire și de pierdere a identității naționale?

UN OMAGIU

Carmen Mușat-Coman

PENTRU CE-ȚI MAI TREBUIE AUR DACĂ AI FLORI ÎN GRĂDINĂ?

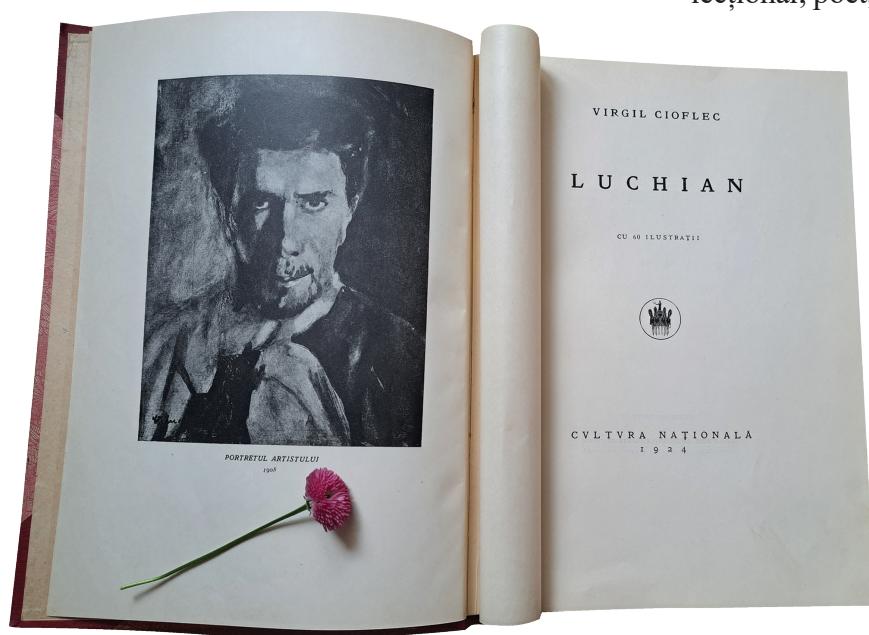
Iată un proverb indian – Pentru ce-ți mai trebuie aur dacă ai flori în grădină? – pe care viața mi l-a pus în practică mai ales atunci când nu vedeam „florile din grădină”, ca pentru a mă trage de mânecă spre a nu uita că valorile nu se măsoară în „aur”. Așa s-a întâmplat la un târg de carte când un bătrân-cerșetor mi-a pus în brațe o sacoșă din rafie plină cu cărți la fel de jerpelite ca și îmbrăcămintea lui. Trei autografe ale lui Ionel Teodoreanu erau ascunse însă între paginile vechi...

În urmă cu un an, într-un anticariat online găseam albumul *Luchian* al lui Virgil Cioflec, tipărit la atelierele *Cultura Națională* în trei mii de exemplare, acum 100 de ani. Volumul fusese tipărit și într-o sută de exemplare pe hârtie specială. Eu aveam să intru în posesia unuia dintre cele 3000 de exemplare cartonate. Volumul meu se afla într-o stare excepțională și aveam să-l cumpăr cu... 8 lei. Da. 8 lei.

Știam că e un chilipir. Știam și m-am simțit vinovată, dar și furioasă, totodată. O carte de asemenea valoare, fără valoare. Apoi, m-am gândit că și eu aș fi trecut peste numele Cioflec dacă nu aș fi mers cândva „pe urmele destinului”. Și dacă nu aș fi cunoscut-o îndeaproape pe doamna Luminița Cornea, devotată restituitoare a familiei Cioflec. Albumul pe care-l am astăzi în bibliotecă – *Luchian* – este reprodus, ca și albumul *Grigorescu*, în volumul ce poate fi citit/ descărcat de pe site-ul *mncr.ro*, volum ce poartă titlul *Virgil Cioflec. Contribuții biobibliografice*, semnat de doamna Cornea.

De nu aș fi auzit însă de Virgil Cioflec, aș fi știut însă de *Luchian*, *Grigorescu*. Nu aș fi știut însă că mare parte din devenirea acestor pictori a fost posibilă grație suportului financiar acordat, cu discreție și generozitate, de Virgil Cioflec, critic de artă, colecționar, poet, prozator, publicist, director general în

cadrul *Ministerului Cultelor și Artelor* în guvernul condus, în 1918, de Octavian Goga. Virgil Cioflec a cumpărat tablouri semnate de *Luchian*, *Grigorescu* și aceștia au putut studia peste hotare grație ajutorului financiar din buzunarul său propriu. Cu respect și admirație, Virgil Cioflec îl numea pe primul „Dragă Rege”. *Luchian*, la rândul-i, era elevul și marele admirator al lui *Grigorescu*, încercând să-i imite lucrările la *Școala de Belle Arte* înființată de Theodor Aman și de Gheorghe Tattarescu în 1864, în prezent *Universitatea Națională de Arte*.

Volum Luchian de Virgil Cioflec – interior

Sprijin financiar avea să acorde Virgil Cioflec și lui St. O. Iosif, Emil Gârleanu, și lui Dimitrie Anghel.

Revenind la pictură, puțin știu și că în 1866, sub pretextul economiilor bugetare, *Școlile de arte* din București și Iași au fost închise, iar la București, Aman a plătit, din banii lui, bursele elevilor și a convins profesorii să predea gratis. La presiunea lui și a altor profesori, după opt luni, școlile au fost redeschise.

Solidaritatea însă se manifesta și în rândul artiștilor. Grigorescu a fost singurul cumpărător al unui tablou din cadrul expoziției realizate de Luchian la Ateneu, în 1905. Iar în 1930, Virgil Cioflec dona *Universității „Regele Ferdinand I”* din Cluj o colecție impresionantă de tablouri ale pictorilor români, punându-se astfel bazele *Pinacotecii Virgil Cioflec*, devenită ulterior fondul de bază al *Muzeului de artă* din Cluj.

Peste ani, când nici Grigorescu nici Luchian nu mai erau, în 1923/1924 și 1925, Virgil Cioflec avea să le dedice monografiile omonime. Peste ani, în 1948, sărac, umilit, bolnav, după ce noul regim îi

confiscase averea, Virgil Cioflec s-a sinucis. Avea 72 de ani. Avusese aur, dar trăise cu florile din grădină. Folosise „aurul” pentru ca mari pictori să poată picta flori pe pânza veșniciei frumosului. Istoria nu a reținut numele celui ce avea să-și „risipească” aurul pentru florile din grădină.

Cum facem să vedem florile și să nu alergăm după aur? Nu știu. Aș dori să am o soluție. Poate cultivând cât mai multe flori, plivindu-le de buruieni, udându-le. Având grijă ca florile acestea să fie puse la loc de cinste la ferestrele caselor, pe catedrele școlilor, să le învățăm numele și să ne înclinăm în fața fiecărei petale.

Poate că e, nu e, prea târziu să învățăm să cultivăm flori – să ne cultivăm grădina, așa cum spunea Voltaire. Putem începe cu cartea doamnei Luminița Cornea – *Virgil Cioflec. Contribuții biobibliografice*. Vom găsi aici și cele două albume – *Luchian* și *Grigorescu* – asta dacă nu veți avea curiozitatea să căutați, acum, în anticariate, albumele-flori.

Mihai Marinache

VIRGIL CIOFLEC, UN PRIETEN APROPIAT AL POETULUI PANAIT CERNA (1881-1913)

Cercetând, de-a lungul anilor, viața și opera lui Panait Cerna, poetul cu origini dobrogene, am simțit nevoia clarificării unor aspecte din biobibliografia CERNA, insuficient motivate și aprofundate până în prezent. În pregătirea unei lucrări asupra temei menționate (*Din corespondența lui Panait Cerna*) am fost frapat, inițial, de frecvența unor referiri la persoana scriitorului Virgil Cioflec (1874-1948), filantrop și iubitor de artă, „un mare și nedreptățit Mecena”, așa cum îl caracteriza, pe bună dreptate, Luminița Cornea, istoric literar și exeget cunoscut, care l-a adus recent în atenția opiniei publice pe autorul albumelor de artă *Luchian* (1924), *Grigorescu* (1925) și al volumului de schițe *Mălurenii* (1916), publicist notabil, semnatar în presa vremii a multor eseuri, recenzii, cronici plastice. Studiul *Virgil Cioflec. Contribuții biobibliografice* (1) se adaugă unei lungi și impunătoare liste de lucrări pe care Luminița Cornea (și redactor-șef al publicației semestriale de literatură *Caietele de la Araci*, revistă a *Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni*) le-a

consacrat familiei Cioflec din Transilvania, în special „scriitorului emblematic din Ardealul interbelic”, Romulus Cioflec (volume de reeditări, îngrijirea și editarea unor opere inedite, articole și studii...). Multe din contribuțiile sale pe acest subiect preferat, la rugămintea mea, mi-au fost încredințate și au apărut și în publicațiile literare tulcene.

Luând act și de existența unei corespondențe Cerna -Virgil Cioflec, apărute în revista „*Manuscriptum*” în anul 1982 (2) coroborând cu informațiile întâlnite și în colecțiile unor ziare (*Gazeta Transilvaniei*, *Românul* din Arad) și reviste literare cercetate, am putut adăuga câteva file edificatoare în dosarul CERNA, poetul cu studii temeinice în filozofie, cu doctorat la Leipzig obținut cu puține zile înainte de moartea sa fulgerătoare, la nici 32 de ani.

Cella Delavrancea (1887-1991), pianistă de renume, profesoară, scriitoare, care i-a cunoscut pe ambii literați (3), evocă, peste ani, atmosfera, întâlniri din familiile Delavrancea și Vlahuță, cu prilejul sosirilor lui I. L. Caragiale din străinătate:

„(...) Mă ruga să-i cânt din Bach - Beethoven - Schumann și Scarlatti.

De acu Caragiale se instalează la taifas, când la noi, când la Vlahuță. Porneau pe calea strălucitoare a imaginației. Glumeau, discutau, disertau. Mi-aduc aminte de o discuție în contradictoriu care a ținut vreo șapte ceasuri. La aceste agape intelectuale erau admiși câțiva. Li se dădea de veste. Vlahuță locuia în Palatul Funcționarilor din piața Victoriei. La el trăgea Caragiale. Aroma ceaiului bun și zăngănitul linguriței în pahar îmi evocă imediat aceste adunări unde se cheltuia atâta spirit, atâta înțelepciune numai de dragul speculațiilor abstracte. Veneau grăbiți și bucuroși tânărul profesor Ionel Ștefănescu, ginerele lui Vlahuță, Cioflec, frații Dona, inginerul Eugen Ștefănescu, nepotul mult iubit al tatălui meu, Cerna, poetul sensibil care rămânea cu mâna la obraz în semn de uimire, și alții. Asistam la acest „tournoi” intelectual până la o anumită oră.”

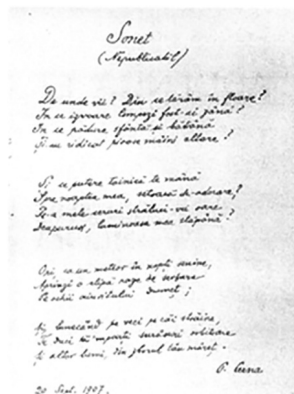
Prezență discretă, Virgil Cioflec este apropiat de Cerna și de cercul prietenilor săi. Constantin Antoniadă (1880-1964), scriitor și diplomat, în corespondența sa cu Panait Cerna, îi dă informații poetului și despre Cioflec. Într-o scrisoare expediată din Călimănești (14/27 IV 1911), acesta nu-l uită pe prietenul comun: „Cioflec al nostru stă în țară: își clădește niște mândruțe de case pe Calea Dorobanților. De vară, trage tot la Sinaia”(4).

Într-o scrisoare din 1912 către C. Antoniadă, Cerna se interesează și de prietenul Cioflec: „Ce-ți mai face frățiorul ? Dar alde Cioflec? Mi-i dor de voi toți. Abia aștept să mă-ntorc în țară”(5).

Cercetătorul I. Opreșan, încă din 1981, făcea cunoscută o scrisoare inedită a lui Cerna către Virgil Cioflec, importantă pentru definirea raporturilor poetului cu revista *Convorbiri literare* („Nu e adevărat că m-au monopolizat Convorbirile..”), cu alte publicații și conducerile acestora. Totodată, scrisoarea în cauză pune în lumină o concepție deja cristalizată despre artă și misiunea ei („Arta nu e făcută pentru a crea prestigiul unei reviste - revistele sunt făcute pentru ea.”)(6).

Semnăturile celor doi scriitori le găsim adesea în paginile aceluiași reviste la care colaborează: *Povestea vorbei*, *Sămănătorul*, *Convorbiri literare*, *Viața literară și artistică* ș.a. Revista literară săptămânală *Povestea vorbei* apărută la București (10 X 1896-4 V 1897) are printre colaboratorii statornici pe H. Sanielevici, G. Coșbuc, Șt. O. Iosif, D. Nanu, I. L. Caragiale, D. Stăncescu și A. Gorovei. Aici este consemnat debutul literar al lui Ion Minulescu sub pseudonimul Nirvan. Nu e lipsit de interes să spunem că în paginile acestei publicații modeste, efemere, elevul de 15 ani și câteva luni, Panait Stancioiu de la Liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila debutează cu poezia originală *Sonet* (în nr. 15/17 I 1897), semnată cu pseudonimul P. Cerna. O superbă poezie, într-o revistă onorată de atâtea mari nume ale culturii și literaturii noastre!

Potrivit unei informații, Virgil Cioflec, pe lângă statutul de colaborator, este la sfârșitul anului 1907, și director al publicației *Viața literară și artistică*, în paginile căreia lui Cerna îi apăruse poezia *Închinare* (an I, nr. 15 din 22 IV 1907). În semn de mare admirație pentru prietenul Cioflec, Cerna îi expediază două poezii drept avans al unei viitoare și sigure colaborări la publicația acestuia, urându-i: „sper că revista ta va trăi mai mult ca altele similare...” „Ți-am trimis câteva versuri, care nu sunt de publicat și nici trebuiesc publicate. Păstrează-le, ca amintire, din partea lui Petrică”. Aceste două creații au fost editate prima oară de către I. Opreșan abia în anul 1981 și integrate unor ediții critice patru decenii mai târziu (7).

Panait Cerna

Scrisoarea din 4. I. 1908, expediată din München, pe care o prezentăm alăturat (8) (însoțită și de o alta scurtă, nedată), este o dovadă de prețuire pe care Cerna o are față de prietenul său mai vârstnic, Virgil Cioflec, căruia îi încredințează, cu profundă sinceritate, mărturisiri privind intențiile literare pentru prezent și viitor, relațiile cu foștii săi profesori din facultate, prieteni și binefăcători ai doctorandului aflat în Germania (Maiorescu, Mehedinți, Dragomirescu), angajamentele asumate, preferința expresă pentru *Convorbiri literare* și renunțarea colaborării cu alte publicații („*antipatia ce o am pentru pribegirea de la foaie la foaie, de la o tabără la alta*”), considerațiile acide care îi vizează pe criticii de serviciu, pe recenzenții lipsiți de onestitate, distincțiile privind rolul artei, pledoaria pentru libertatea creației, cultul moralei și al prieteniei dezinteresate.

Finalul acestei scrisori emoționează, dincolo de oameni și timp, prin exprimarea încrederii în profunzimea prieteniei și altruism („*curăția simțimintelor mele de afecțiune frățească*”), a speranței și a șansei de a trăi și de a se împlini prin creație „*mai mult și mai bine*”.

Din nefericire, Timpul hărăzit lui Cerna pentru viață și creație nu a mai avut răbdare! Timpul nerăbdător și viclean l-a lovit crunt, din păcate, și pe Virgil Cioflec...

München, 4 I. 1908 (data poștei: 9.I)

„*Aș semăna cu dragă inimă câte ceva în brazdele reîmprospătate ale vieții noastre literare, dar deocamdată mi-s mâinile legate*”. (...).

*

„*Cu o zi înainte de plecare, aveam de gând, și ți-neam cu tot dinadinsul, să trec pe la tine să-ți comunic ce întorsătură au luat noroacele. S-a întâmplat însă să fiu chemat la „bătrânul” să-mi dea niște „călăuze și sfaturi pentru îndelungata călătorie*” (n.n.: referire la Titu Maiorescu). Nu e adevărat că m-au monopolizat „*Convorbirile literare*”. E adevărat că e o revistă care-mi vorbește de mărimea trecutului nostru literar și de aceea merită toată venerațiunea epigonilor. Pentru mine se mai adaugă și iubirea și considerațiunea ce o am pentru „bătrânul” și alți câțiva. Dar nu primesc expresia de „monopolizat” sau alta analoagă.

Dacă scriu la o singură revistă, deocamdată explicarea trebuie să o cauți în legăturile morale de

care am vorbit mai sus, cât și în antipatia ce o am pentru pribegirea de la foaie la foaie, de la o tabără la alta, ceea ce dă începătorilor ca mine o îngrijitoare, puțin onorabilă tendință de a cerși sufragiile recenziilor de la diferite reviste. Am făcut o mică experiență în acest sens anul trecut, și am prins minte.

Când va trece încă un an, doi, când nimeni nu va putea face pe socoteala intențiilor mele presupuneri de felul acesta, când voi ieși din faza celor cari au nevoie să cultive pe critici, atunci voi putea colabora la mai multe reviste deodată, neținând seama de luptele dintre ele, care, de multe ori sunt nedrepte, neîntemeiate pe convingeri teoretice, și simpatizând mai ales cu acele reviste de care mă leagă prietenie, recunoștință sau recunoașterea gustului celor ce o conduc. Cum e firesc! Arta nu e făcută pentru a crea prestigiul unei reviste - revistele sunt făcute pentru ea. Numai, nimeni nu împiedică pe creatori să-și aleagă simpatii, să lege prietenii și să dea Cezarului ce e al Cezarului...

Nimeni nu poate să mă împiedice să-l admir și să-l iubesc pe domnul Maiorescu. Nimeni nu mă poate opri să-mi manifest recunoștința față de Mehedinți și alții. Nimeni și nimic, nici chiar unele sentimente ale mele pentru domnul Dragomirescu, nu mi pot interzice, sau măcar clinti ceva din prietenia mea față de unul, anume Virgil. Îl cunoști? Să-i spui că nu-i dau voie să bănuiască curăția simțimintelor mele de afecțiune frățească. Sunt dezinteresate - n-au vrut să-ți cultive bunele intenții pentru dezvoltarea mea mai departe. Sper că revista ta va trăi mult mai mult ca altele similare; sper că după sfârșirea anilor mei de ucenicie voi avea răgaz să produc mai mult și mai bine, sper că vom trăi îndejuns, ca să-ți pot da dovada tuturor spuselor mele.

Până atunci primește în colecția ta o mică traducere din Shelley. O gingășie rimată.”

*

(Scrisoare nedată)

Iubitul meu Virgil,

Aștept să-mi vii zilele acestea. Am mai vorbi de zilele de ieri și de mâine - și m-ai face să cred în vise.

Ți-am trimis și câteva versuri, care nu sunt de publicat și nici trebuiesc publicate. Păstrează-le ca amintire din partea lui Petrică.

Te sărut, Cerna

Note bibliografice:

1. Editura Sud, Bolintin Vale, 2021.
2. I. Opreșan, *Panait Cerna. Tentative de evadare de sub tutela junimistă*, în *Manuscriptum*, XIII, 2(47), 1982, pp. 146-153.
3. Cella Delavrancea, *Dintr-un secol de viață*, București, Editura Eminescu, 1987, p.12.
4. Revista „Peuce”, Tulcea, an IV, 1975, pp. 292-294.
5. L. Kalustian, *Simple note*, în *Flacăra*, anul 31, nr.9, 5 martie 1982, p.18.
6. I. Opreșan, Institutul de Istorie Literară și Folclor „G. Călinescu”, București, *Panait Cerna- Revelația corespondenței*,

comunicare susținută în cadrul Sesiunii de comunicări științifice *Panait Cerna. Omul și opera -1881-1981*, în organizarea CJEPSC, ISJ și CCD Tulcea, 12-14 VI 1981.

7. Edițiile: Panait Cerna, *Văd șoimii - Integrala poetică*, ediție îngrijită de Dumitru Cerna, consultant științific prof. M. Marinache, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2021, 250 p.;

Panait Cerna, *Tăcere și lumină. Poezii*, ediție critică de Dumitru Cerna, consultant științific prof. M. Marinache, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2023, 336 p.

8. I. Opreșan, art. cit., revista *Manuscriptum*, nr. 2 (47), 1982.

Julian Cătălui

CRONICA LA VOL. VIRGIL CIOFLEC. CONTRIBUȚII BIOBIBLIOGRAFICE DE LUMINIȚA CORNEA

Critic și istoric literar, specializat de peste un sfert de veac în cercetarea operei scriitorului covăsnean Romulus Cioflec (laureat al Premiului Academiei Române pentru romanul *Vârtejul*, în 1938), Luminița Cornea a publicat recent o carte intitulată *Virgil Cioflec. Contribuții biobibliografice* (Bolintin Vale, Editura Sud, 2021), în vederea mai bune cunoașteri a bogatei activități și a operei lui Virgil Cioflec, boierul de la Mârșa, un cărturar care a unit prin cultură Transilvania de Vechiul Regat. Cartea conține opt capitole și o Addenda, aceasta din urmă alcătuită din șapte subcapitole, pornind de la familia Cioflec din Transilvania și Romulus Cioflec, scriitor emblematic al Ardealului interbelic și focalizându-se, desigur, pe activitatea lui Virgil Cioflec (1874-1948), prozator și critic de artă, filantrop, colecționar de artă și important om de cultură din prima jumătate a secolului XX, născut la Gherăseni, județul Buzău, dar cu familia provenind din Transilvania. Din capitolul *Virgil Cioflec – Scriitorul*, aflăm că la începutul secolului al XX-lea, acesta era prezent în saloanele de artă din București, la vernisaje și lansări de carte, în general, la viața culturală și că a debutat în 1895 în revista *Viața literară*, cu versuri, după care s-a remarcat, în primul rând, ca publicist prin numeroase articole tipărite în revistele vremii: *Povestea vorbei*, *Tribuna*, *Cuvântul literar*, *Gazeta de Transilvania*, *Sămănătorul*, *Luceafărul*, *Convorbiri literare* și altele, semnând și cu pseudonimul C. Virgiliu. În 1916, lui Virgil Cioflec îi apare volumul

de schițe și nuvele *Mălurenii*, dedicat „*Pictorului Luchian*” (Ed. Minerva din București), ce susține orientarea sămănătoristă al cărui adept a fost acest autor. De exemplu, în nuvela *Mălurenii*, care deschide lucrarea menționată, apar, într-o manieră nu o dată maniheistă, spune, Luminița Cornea, aspecte dramatice ale vieții sociale, cum ar fi panica de care erau cuprinși boierii la auzul veștilor terifiante despre Marea răsccoală a țăranilor din 1907. În plus, autoarea notează că textele din volumul *Mălurenii* conțin multe regionalisme specifice zonei sau regiunii de sud a României, unele „greu înțelese din context”, mai ales pentru lectorii vremurilor noastre, în timp ce mijloacele stilistice folosite îl atestă pe scriitorul cu har, asemenea, „dialogul dens, bine mânuit” și fuziunea între arta scriitorului și cea a criticului de artă, aceasta din urmă reliefată în studiile de artă ce constituie prefetele albumelor virgilioflecience *Ștefan Luchian* (1924) și *Nicolae Griurescu* (1925).

De altfel, între Virgil Cioflec și Ștefan Luchian a existat o adevărată și frumoasă prietenie, criticul și colecționarul de artă tipărind în 1924 la Cultura Națională și un album dedicat marelui pictor moldav, intitulat simplu *Luchian*, cu 60 de ilustrațiuni și cu un studiu introductiv, în care susține că atunci când se apuca de pictat „o flacăra i se azvârle în obraji, repede își trece pensula printre degete, o încearcă. Ochii lui căprui, stropiți cu pete de aur se mișcă repede sub sprâncenele încrețite: observă, cumpănește:

încordat, lucrează”. În ultima parte a studiului, Virgil Cioflec a prezentat viața pictorului botoșănean, fără a realiza o trecere în revistă a datelor esențiale, ci elaborând o „*operă artistică, un roman*” care are în centru un personaj, pe pictorul Ștefan Luchian, de asemenea, nu se menționează de unde are artistul renta personală, dar Luminița Cornea precizează că nu este greu de presupus a fi fost chiar de la Virgil Cioflec însuși, cel care a ajutat în acest fel și tineri scriitori. Oricum, Luchian și-a făcut educația artistică în mod special în Franța, unde „*școala lui e Luvrul*”, și adaugă că educația plastică și-a început-o la *Școala de Belle-Arte*, dar a fost completată la München și Paris. De remarcat că începând cu expoziția *Tinerimii artistice* din anul 1908, unde a participat cu mai multe tablouri cu flori (*Garoafe, Trandafiri și Anemone*), creația artistică a lui Luchian a fost marcată progresiv, ca și boala care avansa, de prezența tematicii florilor, le iubea coloritul și gingășia pură, le așeza în oale de pământ: „*fiindcă sînt de la noi, le stă frumos într-o oală făcută tot la noi*”, sublinia Virgil Cioflec în albumul din 1924. Subliniem că marele aport inovator adus de Luchian în pictura românească din acele vremuri este reprezentat de modul de transpunere a efectelor de lumină, care la el izbucnesc vezuvian la fiecare tușă de culoare. Luchian a afirmat mai târziu că „*tot ce știu am învățat de la Grigorescu*”. În această perioadă de formare, Grigorescu i-a fost maestru

Fenea Petruț: Schiță de portret – Aurel, 1984

nedisputat de la care Luchian a găsit încurajarea fără să-i împiedice libera dezvoltare a personalității și, de la care a preluat nu numai elemente de limbaj ci și sugestii tematice. „Amatorii” și „criticii” cu naivitate și agresivitate considerau că nu există două moduri de a face pictură și că *permis* este doar Grigorescu.

Ultimul capitol al cărții Luminiței Cornea se referă la prietenia dintre Virgil Cioflec și pictorul Nicolae Grigorescu, soldată cu tipărirea albumului *Grigorescu* în 1925 la Cultura Națională, prietenie care s-a bazat pe aprecierea valorii, amicitie ce l-a adus pe Cioflec în numeroase ocazii la Câmpina, la casa-atelier a marelui pictor, astăzi muzeu memorial. Aici trebuie să menționăm o controversă care s-a iscat vizavi de studiile pe care Nicolae Grigorescu le-ar fi făcut la Paris, informațiile fiind „*lapidare și pline de incertitudini*”, după unii biografi ai artistului, printre care Alexandru Vlahuță, Barbu Brezianu și Virgil Cioflec însuși, Grigorescu a lucrat câteva luni de zile în atelierul lui Sébastien Cornu, după alții, printre care, George Oprescu și Al. Cebuc, și în atelierul lui Charles Gleyre. Părerile au fost împărțite și vizavi de studiile pe care pictorul român le-ar fi făcut la celebra École Nationale Supérieure des Beaux-Arts din Paris. Biograful Virgil Cioflec a opinat că în anul 1925, Grigorescu *nu* ar fi urmat niciodată cursurile Academiei pariziene, deoarece din cercetările pe care le-a făcut, acesta *nu* apare înscris în registrele școlii franceze. Totuși, Cioflec a remarcat esențializarea din tablourile lui Grigorescu, melancolica tristețe, austeritatea monahală, dar și pacea care stăpânește în asemenea lăcașuri, Luminița Cornea conchizând, în această bine scrisă și documentată carte, că în fiecare pagină a studiului, se vedește arta scriitorului Virgil Cioflec împletită cu prețuirea pentru opera pictorului Nicolae Grigorescu.

Note:

1. Vasile Drăguț, *Ștefan Luchian*, București, Editura Meridiane, 1968, p.13.
2. *Ibidem*, p. 13.
3. Marin Mihalache, *Mărturii – Ștefan Luchian*, București, Editura Meridiane, 1966, p. 76.
4. Virgil Cioflec, *Grigorescu*, București, Editura Cultura Națională, 1925, p.13.

Notă: Material preluat din: *Banchetul*, revista Fundației Culturale „Ion D Sârbu”, Petroșani, Anul VIII, nr. 85-87 (ianuarie, februarie, martie), 2023, p. 194-195.

RESTITUIRI: VIRGIL CIOFLEC

De mulți ani, numele doamnei Luminița Cornea este strâns legat de familia Cioflec căreia i-a dedicat mai multe lucrări și numere din revista *Caietele de la Araci*. Ultima carte aduce în atenția publicului larg personalitatea lui Virgil Cioflec și faptele sale de mecenat artistic. Prieten cu Nicolae Grigorescu și Ștefan Luchian, cărora le-a alcătuit și prefăcut două albume, Virgil Cioflec este criticul de artă care a înțeles lecția generozității pentru promovarea culturii naționale, donând Universității din Cluj *o colecție valoroasă de tablouri ale pictorilor români, toate lucrările de pictură și sculptură pe care le-a achiziționat de-a lungul vieții, 77 de tablouri și desene și două busturi*.

Corespondența lui Virgil Cioflec, neadunată încă într-un volum, dar risipită prin diferite arhive unde doamna Luminița Cornea a citit-o atent, este parțial reprodusă în volum, însoțită de scurte comentarii și ilustrează un stil de viață al familiei, dar și gânduri, gesturi, atitudini care descriu dorința de a susține înălțarea spiritului românesc prin cultură. Când a aflat de donația pe care a făcut-o la Cluj, G. T. Kirileanu i-a scris, subliniind că *numai generațiile viitoare vor putea prețui după cuviință acest rar prinos pe altarul culturii artistice a neamului românesc*.

Portretul lui Virgil Cioflec, important critic de artă din perioada interbelică, este întregit prin prezentarea operei literare, necunoscută sau uitată de marele public. Apariția în 1916 a volumului de schițe și nuvele *Mălurenii* constituie o încercare de a surprinde teme cunoscute (familia, aspecte ale vieții sociale, destinul) în manieră sămănătoristă. Virgil Cioflec are talent scriitoricesc și-l folosește în studiile de artă dedicate celor doi prieteni ai săi: Ștefan Luchian și Nicolae Grigorescu. Doamna Luminița Cornea comentează și reproduce aceste studii, evidențiind că relațiile cu cei doi artiști s-au construit pe aprecierea valorii, respect, empatie.

Apărută la Editura SUD, lucrarea *Virgil Cioflec. Contribuții bibliobiografice*, semnată de doamna Luminița Cornea, constituie un demers de întoarcere spre adevăratele valori și de prețuire față de un om care ne transmite iubirea de semeni.

Notă preluată din: *Ateneu*, revistă de cultură editată de Consiliul Județean Bacău, anul 59 (serie nouă), nr. 645, mai 2023, p. 23.

ION COLAN, creatorul Muzeului Primei Școli Românești din Șcheii Brașovului, azi, cărturar marginalizat și uitat

Satul Araci este probabil localitatea care timp de o sută de ani (1845-1945) a dăruit culturii române cei mai mulți cărturari raportat la numărul de locuitori. Dintre aceștia se remarcă cei din familiile Colan, Cioflec, Nistor, Rafiroiu, ori că s-au născut în Araci, ori că familia provenea din Araci. Așa, de exemplu, este cazul criticului de artă Virgil Cioflec și a cărturarului Ion Colan.

Ion Colan (1902-1969) s-a născut în Moieciu de Jos, județul Brașov, studiază la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, apoi la Facultatea de Litere și Filosofie din București. Lucrarea sa de licență, cu titlul *Viața și opera lui Ioan Barac*, a fost redactată sub îndrumarea profesorului Ioan Bianu, membru al Academiei Române, strălucit ucenic al lui Timotei Cipariu de la care a moștenit iubirea cărții și conștiința rolului pe care îl au bibliotecile în dezvoltarea culturii naționale. Aceste însușiri le-a dobândit și Ion Colan. Ce frumoasă tradiție ardelenască: Timotei Cipariu – Ion Bianu – Ion Colan!

Ion Colan se specializează în biblioteconomie, muzeologie și arhivistică, făcând chiar un studiu de documentare în Franța, Belgia, Elveția, Austria și Germania, scopul principal fiind acela de a înființa o bibliotecă publică. În 1926 se stabilește la Brașov și reușește ca, într-un cadru festiv, la 30 ianuarie 1930, să deschidă Biblioteca publică Astra (prima de acest fel), sprijinit de Sextil Pușcariu și Ioan Bogdan Duică, cu bogate donații pe care reușește să le achiziționeze. În calitate de secretar al Despărțământului ASTRA Brașov, organizează biblioteca, Muzeul Astra, cinematograful cu același nume și pune bazele Conservatorului de Artă. Sprijinit de doctorul Nicolae Căliman, obține spre folosul Bibliotecii Astra, fosta casă Baiulescu. Tot el achiziționează tipografia Mureșenilor și o reutilizează cu mașini moderne și performante.

Ca publicist, este unul dintre inițiatorii apariției revistei *Țara Bârsei*, alături de Axente Banciu și, o

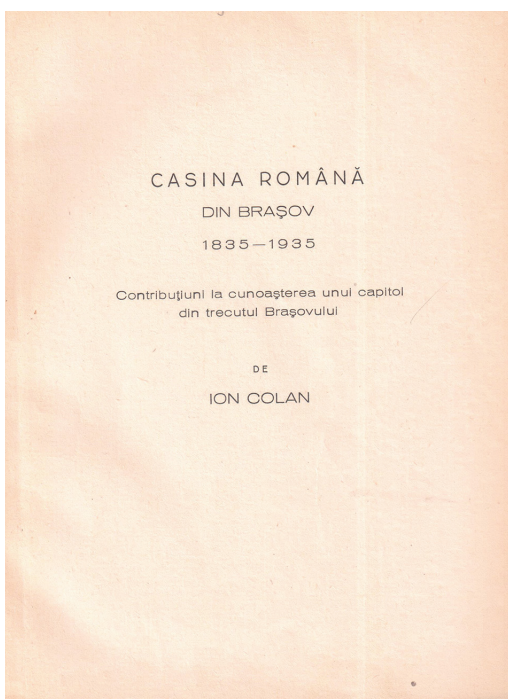
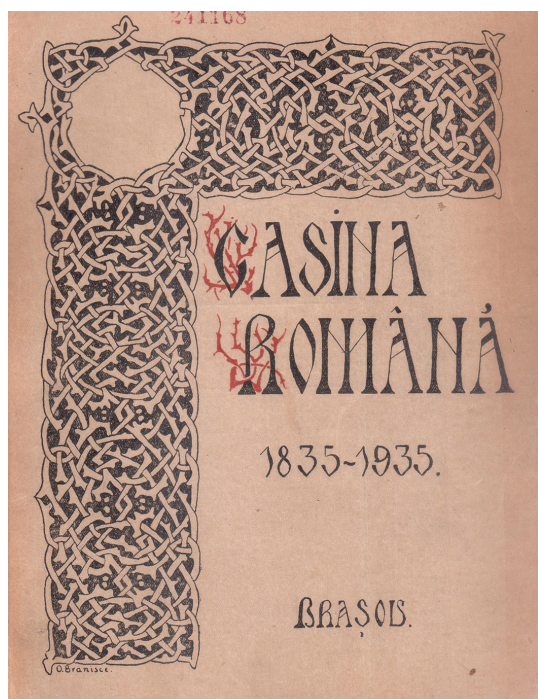
perioadă, secretarul ei de redacție. Între anii 1941-1945, conduce *Gazeta de Transilvania*, publicație de prestigiu a Brașovului.

În 1945 este arestat. Alături de alți deținuți din Brașov este trimis în lagărul din Caracal. Va fi o victimă a regimului comunist și după eliberare, fiind trimis la reeducare. Între anii 1952-1957, lucrează în Brașov ca muncitor necalificat. Însă nu este uitat de Dumnezeu. În anul 1957, vărul său Nicolae Colan, Mitropolitul Ardealului, îl cheamă în Șcheii Brașovului, cu scopul precis de a organiza Arhiva, Biblioteca și Muzeul de pe lângă Biserica „Sfântul Nicolae”. Au urmat anii în care s-a dăruit până la sfârșitul vieții muncii de arhivist și bibliotecar, unde s-a dovedit a fi exemplar în organizarea fondului documentar. Ion Colan este creatorul *Muzeului Primei Școli Românești* din Șcheii Brașovului pentru organizarea căruia lucrează din 1957 până la moarte. În 29 iunie 1961, *Muzeul* este inaugurat oficial, producând „o impresie excepțional de bună”. Oficialii prezenți la inaugurare sunt încântați de realizare, considerând muzeul o instituție mică, dar de mare valoare. Personalitatea și modestia directorului Ion Colan s-au făcut prezente peste tot. Niciun exponat nu era de umplutură. Totul elegant, discret, nimic pentru reclamă. Într-o scrisoare adresată profesorului Georgescu-Tistu, Ion Colan oferă informații despre solemnitatea inaugurării, încheind în stilul-i caracteristic: „cu un cuvânt, au ieșit bine toate”, fără a pune în valoare munca lui sisifică. Este director al *Muzeului* de el înființat până la de-

cesul său din 24 aprilie 1969, ora 14, când mergând spre palatul *Reduta* pentru a conferința despre Diaconul Coresi, în apropiere de Poarta Șchei, se prăbușește, fiind găsit neînsuflețit.

Ion Colan a scris și a publicat mult, articole, studii, cărți. Probabil cea mai cunoscută operă a sa este *Casina română*, monografie realizată cu ocazia centenarului acestei societăți culturale, 1835-1935, cu subtitlul modest: *Contribuțiuni la cunoașterea unui capitol din trecutul Brașovului*. Volumul este impunător, format A4, cu 176 de pagini și cu un număr semnificativ de pagini în *Anexe*, respectiv LXXXII. Toate sunt alcătuite meticulos, constituind o extraordinară valoare documentară. Coperta a fost executată de d-ra Olga Branisce (Braniște), după un motiv din *Evangeliarul* Diaconului Coresi, tipărit la Brașov în anul 1561. Nu este în intenția noastră de a prezenta acum întreg conținutul acestei cărți de o valoare incontestabilă pentru cultura Brașovului, în primul rând.

Pe lângă documente rare legate de înființarea și evoluția acestei societăți culturale a românilor brașoveni, autorul prezintă, în *Anexă*, vechi clădiri din Brașov, interioare ale *Casinei* (de ex. sala de lectură), fotografii ale cărturarilor marcanți, multe pierdute de-a lungul trecerii timpului etc. etc. toate dovedesc că autorul a știut „să chivernisească avutul lăsat moștenire”. Tot în anexă, există o impresionantă listă a membrilor *Casinei*, cu menționarea anului înscrierii și a ultimului an ca membru. Între aceștia, descoperim pe profesorul Dumitru Cioflec (originar, ca și

Ioan Colan, volumul *Casina română, 1835*, coperta și foaia de titlu

autorul, tot din Araci) înscris în anul 1877, iar ultimul an ca membru este anul 1891, anul decesului.

În cercetarea noastră, am avut două exemplare din volumul *Casina română*. La unul, pe copertă, este menționat autorul, iar la celălalt nu este menționat numele autorului pe copertă, ci numai pe foaia de titlu. Explicația? Probabil au fost două tranșe tipografice iar autorul Ioan Colan nu a dorit sau nu a insistat, din modestie, să îi apară numele pe copertă. Cine va ști cu adevărat?!

Despre moștenirea *Casinei române* din Brașov și cu prilejul centenarului acesteia, cărturarul Ion Colan a ținut un tulburător discurs rostit la Brașov, în 4 ianuarie 1936, în prezența „*M.S. Regelui Carol al II-lea*”. Prin discursul său dorește să reînvie „*câteva din nenumăratele clipe*” a ceea ce a însemnat „*gând și faptă românească în trecutul acestui oraș al primei cărți românești tipărite*”. Insistă asupra ideii că este cea mai veche societate românească ardeleană cu viață continuă, „*un moșneag de-o sută de ani*” care-și are partea lui de merit pentru Brașov și Țara Bârsei. Inițiată de neguțătorii brașoveni, *Casina română* evoluează către „*o societate pentru nobila conversație, nevinovată petrecere și trebuincioasă, în viață, cultură*” (George Barițiu). Istoricul societății, pe care atât de mult Ion Colan insistă, constituie astăzi un extraordinar document de cultură românească brașoveană. După contribuțiile neguțătorilor și mai ales după revoluția din 1848, încep „*infiltrările intelectualilor în Casină*.” „*Nu intră în Casină decât acei cari oferă suficiente garanții că sunt oameni, caractere tari și curați în sentimentele lor de români.*”

Conferința la care ne-am referit a fost tipărită în anul 1936, la tipografia „Astra” din Brașov. Exemplarul cercetat de noi aparține *Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”* din Cluj-Napoca și are pe foaia de titlu dedicația autorului, cu semnătură, adresată lui Onisifor Ghibu: „*Domnului Onisifor Ghibu, prof. universitar, cu recunoștință pentru prețuirea unei munci. 4.I.1936*”, urmează semnătura lui Ion Colan (vezi fotografia).

Cărturarul Ioan Colan era cunoscut între personalitățile vremii și apreciat ca atare. Iată ce afirmă istoricul Vasile Netea, adresându-i-se direct: „*Pentru mine ești unul din cei patru-cinci cărturari militanți transilvăneni care s-au contopit cu aspirațiile scumpei noastre Transilvanii, ca istoric și ziarist.*”

Astăzi, Ioan Colan este un cărturar marginalizat și uitat chiar de brașoveni. Oare de ce? Vremuri neprielnice și oameni care se află departe de idealurile înălțătoare ale acestui modest, dar strălucit cărturar român, nu-l mai au la inimă. Nu mai au în suflet, precum Ioan Colan, frământările și dorințele de veacuri ale strămoșilor săi din Araci și din tot Ardealul. Nu mai au în suflet creșterea limbii și culturii românești. Totuși numeroasele documente, fondul de carte, toată moștenirea culturală lăsată de Ioan Colan la *Muzeul Primei Școli Românești* din Șcheii Brașovului este necesar a fi cercetată. Această constituie o comoară culturală care este importantă a fi cunoscută și valorificată. Cărturarul Ioan Colan, prin activitatea și opera lui, trebuie restituit culturii române și repus la locul pe care îl merită.

Bibliografie:

Nicolae Blaj, *Ion Colan, fondatorul muzeului Prima Școală Românească din Șcheii Brașovului*, în ziarul *Lumina*, 3 mai 2017.

Ion Colan, *Casina Română Brașov, 1835-1935*, Institutul de Arte Grafice „Astra”, Brașov, 1935.

Ion Colan, *Casina Română, 1835-1935, Discurs rostit la centenarul „Casinei române” din Brașov, în prezența M.S. Regelui Carol al II-lea (4 ian. 1936)*, Tipografia „Astra”, 1936.

Ioan Lăcătușu (coordonator dr.), *Genealogia familiei Colan*, editată de Centrul European de Studii Covasna-Harghita, Editura Eurocarpatica, Sfântu-Gheorghe, 2012.

Ziarul „*Județul tău Brașovul*”, an I, nr. 212, joi 29 ianuarie 2015, p. 6.

Ioan Colan, volumul *Casina română*, volum cu autograf

Ion Onuc Nemeș

POVESTEA TALANTULUI

Așa era rânduiala în biserica noastră. Muierile cu fetele intrau pe ușa din față, iar bărbații și feciorii pe ușa laterală din dreapta, de către Vironica Monicului, croitoreasa. În biserică, bărbații stăteau în față, către altar, iar muierile pe lățile din spate. În podul bisericii se suiau fetele și feciorii.

Duminicile și în sărbători, mergeam spre biserică de mână cu mama și cu tata, eu între ei. Doamne, ce fain și bine era, și ce nialcoș eram! Zburam de bucurie ca pasărele.

După ce intram în biserică, eu fugeam repede în strană la bunicu Diacu, care mă ridica în brațe și mă așeza în picioare, lângă el.

În duminicile în care părintele Varga slujea în satul vecin, Cubleşu, biserica și slujba rămâneau în sama diacului, a bunicului meu. Către sfârșitul slujbei, ieșea din strană, stătea dinaintea altarului, în fața ușii diacului, și de acolo ține un fel de predică, după cum făcea și părintele Varga. N-oi uita cât oi trăi că în duminica aceea a vorovit despre „talant”. L-am ascultat și eu ca toți oamini, dar n-am înțeles mare lucru. Așa că atunci când s-a întors în strană l-am întrebat cu voce tare, cum întreabă toți pruncii: „Da’ ce-i acela talant?!”

– Îț spui io când ajungem acasă.

N-o trebuit să aștept mult, că pe drumul țării a început să-mi explice:

– Uită-te la oamini ori la prunci, dragu meu, și vezi că nu-s tăți la fel. Unii-s mai înalți, alții mai mici, unii-s mai grași, alții-s mai slabi. No, așe-i și cu talantu: un rând de oamini au mai mult, alții mai puțin, unii într-un fel, alții în alt fel. Ai văzut și la joc: Uănu cu Pașcului, țî-i mai mare dragu să te uiți la el cum joacă, cum pomenește din jijete și cum ptiuește. Ce fain joacă și ce stat are, de să uită tăt căminu la el când joacă în fața ceterașilor. Așe joacă și fetele: Anica lu’ Șoanii Sofiii, ori Anica Țărcului, ce bine le stă când să învârtesc în joc cu cozile împletite cu primă, pe spate ! Cine-i ca ele! No, cum ț-am spus, alții au talant la horit. L-ai auzât pe Vasilica Pecuțîi, ori pe fratele lui, Oti, cum horesh și

fluieră sara pe uliță, că tătă lumea deștîde fereștile să-i asculte. Ei au talant la cântat și fluierat. Tăt așe, Badea Valer a Bojii are talant la făcut orice lucru din lemn, cum nu-i altu’ pă satele noastre. La nuntă ori la petrecanie, mîncarea o făc socăcițele, și cine-i ca ele! că satură cu mîncare bună tăt satu ...”

– Da’ di unde vine talantu aista?

– Tăte vin di la Dumnezo alduitu: și cele bune și cele mai puțin bune. Că așe face Dumnezo: trece peste lume cu o sătă mare în mînuri plină de talante, cum îi sătă noastră de mămăligă, și de acolo zvăre peste oamini, cum zvări pe ogor sămânța de grâu, de trifoi ori de luțarnă. La unii să nimerește talantu de joc, la altu de cântat, la altu de meșterit, de cohălit...

Și cum merem noi doi pe drumul țării, mă tot uitam în sus, către cer, să-l văd pe Dumnezo cum împrăștie sămânță de talante peste oamini, și-L rugam să se îndure și de mine cu două-tri semințe micuțe de talant!

Moșu Ghepeț era bunicul meu dinspre mamă. Așa-i zicea tăt satul, chiar dacă nimeni, nici chiar el,

MĂRSU LUMNII

nu știa de unde i se trage porecla. De felul lui, vorbea rar, cum se zice, „era tare puțin la vorbă”, nu se amesteca în vorbă cu nimeni, nu se silea să dea sfaturi, numai dacă era întrebat. Chiar și atunci, ridica greu vorbele de jos, că, zicea dumnealui, „vorba-i gre’ ca ptiatra, dacă-ț ptiacă pă ptičioare, rămâi schilav tătă viața, și nu-ț tihnește de nimnic pă lumea asta!”

În seara aceea a vorbit cu mine cât pentru toată viața, iar eu îl ascultam cuminte, acolo, în frigurie, unde era răcoare tihnită de vară.

„...Cum îț spui, dragu moșului, așe o fost de cîndu-i lumea: unu să naște și altu moare, ca să facă loc la acia ce vin pă lume, ca să nu să înhâie pămîntu cu oamini cu tăt, de atăta greutate. Asta s-o știi di la mine, că io-s bătrîn și-am văzut multe și-am trecut prin multe. Că numa io știu cîte păreti de optinci am purtat și-am străcat!”

Se oprește din povestit preț de-o țăgară. Scoate din budilarăș lăgruța de tablă cu foițele albe subțiri, așază duhanu din jașcău, răsucesce, lipește cu limba umedă, apoi aprinde cu cremenea și amnariu.

„...că așe vin tăte, dragu moșului, vin nu te-ntrea-bă, numa le vezi înaintea ușii. Când unu crește, altu bolește, și-și face sălaș su pământ. Uită-te la teme-teu de la Bicioaie: îi plin de cruci, mai vechi, mai noi, altele putrezâte, altele culcate sub pruni, în iar-bă. Tăt așe să duc și oaminii, de mână cu crucile, de gândești că nici n-o fost pă lumea asta. Da văzut-ai crucile de pă cele două gropti din grădina noastră?! Nici io nu știu cine-i îngropat acolo, batăr că am cules coșăr-ci de prune de pe ele... Când ai vinit tu pă lume, în zua aceie o murit și mă-ta bătrână, muierea mea, Dumnezo s-o ierte, ca nu ne-am putut bucura nici de tine, nici n-am putut plânje așe cum trebe moartea ei. Da, cum le face Dumnezo așe-i bine!”

Se oprește din vorbă, cât să răsucească încă o țigară.

„...când oi muri io, că de-amu mă poate lua Dumnezo oricând, n-a hi nici un bai pă lumea asta. Tăți trebe să murim odată, ori buni, ori răi. Că după ce te scapă cu funiile în groapă, din om nu rămâne nimnic, numa numele lui, de el trebe să grijăști cât ești în viață!”

A doua zi mergeam împreună la fân, în Stini. Moșu ducea pe umeri, coasa, grebla, straița cu mâncare, fe-deleșu de apă. Eu pășeam desculț pe urmele lui, du-

Vasile Ostahi: *Intrarea în pădure, ulei pe pânză*

când pe umeri o furcă ușoară din lemn pentru întors fânul, și hăinuțele de ploaie. Când am ajuns în drept cu casa lui Dobârlean, moșu s-a oprit, a lăsat jos tot ce avea pe umeri, și acolo, în colbul drumului, s-a stins pentru totdeauna soarele în ochii lui cei buni.

„No, aista-i mărșu lumnii!” Au fost ultimele vorbe ale moșului Ghepeț, cel care mirosea puternic a bagău și a iarbă cosită.

TABLETĂ DIN GERMANIA

Cornel Dimovici

CONTROVERSE

Mihai ți-a trimis, după ani, după foarte mulți ani, un mail: „Poate ai chef să-ți revezi fostul prieten. Eu nu mai am mult.”

Când v-ați văzut ultima oară v-ați certat. Într-un fel treaba devenise publică, mai ales că l-ai atacat în ziarul local de ”demagogie”. De fapt era un fleac. Mihai publicase, un fragment dintr-un roman, un fel de meditație, despre o moarte senină, aproape armonioasă; și tu, mai mult din spirit de contrazicere, deoarece tema, atunci, îți era indiferentă, străină, l-ai făcut praf. El prezenta, descria o trecere spre moarte, ușoară, aproape plăcută, conform cu norme religioase de tot felul, în care, împăcat cu tine însuși, te pregătești să pleci spre o altă lume, liniștit și echilibrat. De undeva se strecura iluzia unei reîncarnări... Ai râs de el, v-ați contrazis și v-ați certat; erați

în cârciumă, la „Șugaș”... Ai încercat să argumentezi, deși tematica nu te interesa: ai citit, răsfoind superficial câteva texte, „Calea regală” și altele, că moartea și starea care o premerge, tulburările sufletești, sunt un infern, un chin personal, de neînțeles pentru ceilalți, pe care de fapt nici nu-i interesează. Pentru majoritatea omenirii... Sănătoși, tineri... Dialogul despre „trecere” este complicat de religii, de ideologii... În preajma morții, fiecare rămâne singur și după trecere, nu mai știe nimeni cum s-a descurcat... Cum a fost, în ce direcție a luat-o.. Cum a suferit... Faza, când te desparți de toți și de totul, ești părăsit, solitar în indiferența sau furia capriciilor zeilor și a demonilor... De fapt o trăire îngrozitoare, solitară, de necomparat și de neîmpărtășit. Discuția a escalat, după pahare de vin și cândva, te-ai ridicat

de la masă și ai plecat. Colac peste pupăză, ai scris și un articol în care îl acuzai de orientări antimarxiste, de credințe dușmănoase, de reîncarnare, esoterice... Atunci, erai revoltat, plin de ură împotriva acestor ideologii stupide care promiteau o trecere armonioasă și o continuitate spirituală după moarte. Și așa s-a spulberat prietenia care durase câteva decenii...

Mihai a devenit celebru, a făcut carieră, cultiva cu talent relațiile și s-a împlinit. Timpurile s-au schimbat. Și valorile. Demagogia s-a adaptat... Drumurile voastre s-au despărțit și nu v-ați mai întâlnit... Din când în când, citeai despre succesele literare și îi răsfoiai textele...

Mailul lui Mihai te-a făcut curios, l-ai sunat și te-ai dus la el. A deschis soția, nu o cunoșteai, și ți-a șoptit înfrigurată: „E pe moarte”. Zăcea în pat, a întors capul chinuit, uscat, plin de riduri, încercând să zâmbească: „Mă bucur că ai venit! Am vrut neapărat să mă spovedesc. Nu am avut liniște. Ani! Nu știu de ce. Însă am avut cumva conștiința încărcată pentru că am mințit și am vrut să-ți spun, că ai avut dreptate. Fragmentul acela de roman, a fost demagogie, minciună! Mi-a fost întotdeauna frică de moarte, m-a fascinat și m-a chinuit, m-a obsedat și m-a urmărit. Continu și peste tot. Am vrut neapărat să scap de povara acestei minciuni. Acum, știind că voi muri și nu mai am nici o scăpare și mi-e frică că totul se sfârșește într-o groapă, toate speranțele în supraviețuirea sufletului și în reîncarnare m-au părăsit. Este groaznic! Ce să fac? Cine mă poate ajuta? Aș fi vrut să pot să cred în ceva; într-o religie sau credință care mă întărește și mă susține... Am studiat ani de zile budismul; însă era prea complicat și chestia cu meditația m-a plictisit. Cel mai bun prieten din copilărie, călugăr ortodox și scriitor de succes, m-a însoțit ani și mi-a explicat trecerea în veșnicie, prin credință. Eu cred, că ceva nu am înțeles... Poate era prea târziu!

Nu știu cum este mai bine: să crezi în iluzii sau să te obișnuiești încet, încet cu adevărul (există oare vreunul?), pe care însă, inconștient, îl împingi mereu în umbră. Când te apropii de moarte, te întreabă unul sau altul: „Cum te simți? Ți-e frică?”. Răspunzi mereu, ca toți cei care sunt aproape, în pragul morții și nu mai au nici o scăpare: „Bine! Foarte bine”. Mai mult, explicații, descrieri nu poate nimeni... Și nici nu vrea. De fapt nu mai ai chef și nici puterea, forța...

Adrian Munteanu

Rotiri solare

Rotiri solare, aștrii-n agonie.
Necunoscute ceruri sorb neantul,
Trăiesc și mor visând tăcut Levantul,
Din clipa stearpă recompun vecie.

Se roagă-n taina lui hierofantul
Sporind lumina zilei ce-o să vie,
Dar zodii reci se sting peste câmpie
Și prima rază și-a vândut talantul.

Un univers și-o stea clipind fierbinte,
Un altul și alt astru decăzut
Și peste toate-aceste sacre țințe

Domnește, sus, un Soare Absolut.
Un leagăn e pe vechile morminte
Și un mormânt în leagăn de-nceput.

Pentru acel ce suferă și tace

Pentru acel ce suferă și tace
O desfătare e în miez de zvonuri,
Să își ascundă ochii sub amvonuri
De lungi dureri, cu râvna lui tenace.

Pentru acela ce-a suit pe tronuri,
Uitându-și frica din puteri buimace,
E-o împlinire ce în tot desface
Nădejdea lui rescrisă-n mii de tonuri.

Răcoarea tainei ce pe chip răsfață
Dar și năluca din pulsări ce pier
În orice clipă tandră-n dimineață,

Însingurări în trupul efemer
Acestea toate mi s-au dat în viață
Ca să-mi ridic privirea și să sper.

Din scorbura își pregătește nada

Din scorbura își pregătește nada
Furtuna ce rânjește-n prag de seară.
Visează cum un brad vânjos doboară,
Molidul verde, pinul zvelt și zada.

Să-și ia avânt, în vale scurt coboară
Și-apoi se-nalță să-și cuprindă prada.
Dezbracă nori și spulberă zăpada,
Izbește crengi ce-n țipăt se-nfioară.

Încovoiat e ramul plin de ace
Când săbii lungi în plesnet ies din teci.
Se frânge trunchiul și în iarbă zace

Sub ploi de toamnă și sub zodii reci.
Ca el mă plec, când biciul clipei tace,
Dar ce-am pierdut, nu voi uita în veci.

Maria Monica Stoica

Stele de mare

Zarea se incendia de raze,
Erai răsărit, ori apus,
Nu mai știu...
Spulberate de un vânt sălbatic,
Stele de mare sculptau în carena roasă,
Cu mâini de artizan priceput.
Mirosea a pește
Intrat în putrefacție
Când vântul a răsucit în fuioare
Pletele de aur
Ale fetei,
Rătăcite în rada portului...
I-ai pus în păr,
Princiar,

O stea
Atunci culeasă din mare.
Ți-am luat mâna
(mirosea și ea a pește intrat în
putrefacție)
Mi-am pus-o pe tâmplă
Bolnavă de dor.
Grăbite, umbrele serii
Coborau hieratic peste
Trupurile noastre...
În rada portului
Ne așteptau vapoare
Pentru prima noastră,
Neuitată,
Călătorie pe mare.

Dimineți marine

Dimineața
Numără firele de nisip...
Șterge poveștile de dragoste
Din pașii
Întipăriți pe plajă.
Cu limbi șerpuite,
Valurile
Netezesc țărmuri cuminiți,
Nisipuri în așteptare...

Din spuma mării,
în neconținută frământare,
Se naște
O nouă zi
Omagiul cosmosului
Adus iubirii nemuritoare...

ARHIVĂ: Scriitorul Ion Topolog la Araci, 2006

Denisa Crăciun

(Foto Iulian Ionașcu)

**Poeme din volumul *Dies irae*,
în curs de apariție la Editura
Creator din Brașov**

Numele Tău a cântat

Numele Tău a cântat
zile și nopți
în fiecare atom mi-a cântat
prin vocea focului
prin piatra pusă peste piatră

de la dansul celulelor m-am îmbătat

nesfârșita veghe apropiase atât de mult
cerul de pământ încât
atunci când peste casă au trecut
cu evantaiele cozilor ciorile
au șters meridianele acoperișului

în smoala penelor
casa am văzut-o coborând
și împreună cu ea întreaga lume cunoscută

cu simțurile retrase
în suprema îmbrățișare
a silabelor sunt
cântecul

Miracolul Vâslei

m-ai dat uitării ce pot face dacă asta e voia Lui
să mă iubească doar El Soarele

m-ai dat uitării și la fiare înfometate de lumină
spiră printre spirele Literei ce respiră
mă las în voia valurilor
și a Vâslei de viețuire azvârlitoare

mă las în voia Ei și Ea
milostivă și a toate iertătoare
mă retrimite alături de Tine să fiu

Începutul
unui poem

Nu te întrista

Te aprinzi de iubire și arzi
până la ultimul atom...

în spuză corpului devenit lac împânzit de luceferi
găuri negre de-a valma se rostogolesc în ferestre

îmi pui mâna la gură
dar în locul meu strigă bufnița în atrii și aștri
împrăștiind potârnichele păreri de rău

nu te întrista - îmi spui - cu El sunt acum și iubirea Lui
mă face mai strălucitoare decât bolta cerească

Azi mi-ai dăruit lumea

Mie celei ce sunt
pretutindeni și nicăieri
ieri îmi dăruiseși suflul de cerb limpede și
incandescența
a trei sute șazece și cinci de vulcani

azi mi-ai dăruit lumea
ce se poate răsturna
când Unicul
punct fix al Universului
lasă să iasă din ceață insula

îngerului ce dă ceasurile
și pe mine înapoi în grija vrăbiei
venită la viață prin a ei vrere
învăț să mă bucur
de tot ceea ce crește de la sine

În dimineața asta

În dimineața asta vreau să îți aduc trandafiri
cântători
în păsări în oameni în izvoare amețitoare
hoarda miresmelor începe asaltul porților
torța brațelor îmi întinzi și iarăși trec prin lumină cu
fragezi iezii ce stau să se desfacă de sub pleoape
și-odată cu fulgii de zăpadă
în respirația pământului să salte
prin aerul iernii
cea din urmă...

Ce să fac, iubite?

Ce să fac, iubite, spune-mi ce să fac
Dacă înjurăturile, blestemele,
Pornografia, violența, războaiele,
Minciuna, anatemele, îngerii sintetici,
Măștile hidoase, închinătorii fanatici,
Năimiții cinici, cu funcții pompoase...
Nu-mi plac!
Spune-mi tu ce să fac
Dacă nu pot digera acel „ceva” despre care
Discursuri frivole spun cu mare mândrie
Că definește epoca asta evoluată,
Îi stabilește restricțiile între *așa nu – așa da*,
Ora, alfabetul politic, moda, curentul,
Lupta cu trecutul jertfelnic, cu memoria...
Ce să fac dacă mă aflu pe lume
Tocmai în timpul acestor vulgare marea
Machiate cu spume și nisipuri murdare,
Odorizate cu miros de pubelă
Și de eşuate, putrede cetacee?
Ce să fac
În aceste vremuri cu nervuri de dantelă fină
Sfâșiată, mânjită cu sânge-nchegat și rugină,
Aruncată programatic în mlaștini, în gloduri,
Strivită sub picioare de arătări bizare, grăbite,

Experte în tactici și strategii de manipulare?
Arătările, cu ochii lor de iască,
Nu știu să citească nici *semne*, nici *noduri*,
Nici *elegii*, nici *necuvinte*,
Nici scripturile sfinte...
Ele, fantomaticele, nu înțeleg, nu vorbesc
Limba duhului *poezesc*.
Nu știu să înoate în *apa vorbirii*,
Nici măcar s-o bea cumpătat din pahar
Până răsar și se-nalță visurile altora din ea.
Leoaica tânără de cândva,
Iubirea-regină detronată, exilată,
Este acum – în ipostază digitalizată –
Patroană abstractă, de trist lupanar planetar.
Tu spune-mi, iubite... Ce să fac?!
Să strig? Să plâng? Să râd? Să ridic sabia?
Să aprind candela? Rugă nemaiauzită să rostesc?
Să-ți vorbesc ori... să tac?!?
Și era seară sau – poate – dimineață eternă,
Când se făcea, ca-n vis, că, în cort peticit,
Abia luminat de-o lanternă ciudată,
Iubitul meu recitea *odă în metru antic*,
Romantic invocând trezvia de-o clipă:
„Nu credeam să-nvăț *a iubi* vreodată!”

Poem publicat în premieră pe pagina
electronică: **La pas prin Brașov**

Rustică

Păcurar uitat în vise
De niminea încă scrise,
Uitat în veche poveste,
Pe colinele agreste
Își doinește dorul frânt,
Dorul lui, dat de comand...
Frunza nucului, mierie,
Doru-i poartă la chindie,
Din tărie în tărie,
Suflete uscate-iască
Cerbii lui să nu îi pască
Pajiști să nu-i pustiască...
Știmă șuie, de sub ape,
Ciutele să nu-i adape,
Dorul-dor să nu i-l fure
Iele-ascunse pădure.

Sub broboada ceriului
Paște roibul baciului
Și rânchează, și oftează
De din zori până-n amiază.
– Ia-ți, bace, un bob zăbavă
Să șezi colea, în otavă,
Dorul de ți-l ostoiește,
Doina de ți-o primenește,
Că s-o arăta spre sară
Mândră zână bălăioară.
Cosița-i, rază de lună,
Pe creștetul ei – cunună...
Ochii – floare de cicoare,
...Ruptă e din foc de soare.
– Murgule, de-o fi așa,
Pe tine-om încăleca,
Să învârtejești pământul,
Să ne mâni iute ca gândul

De la Piatra Craiului
La Porțile Raiului
Și-ndărăt, la turma mea,
S-adun *cântece de stea*.
Mândru buiestraș,
Mie drag părtaș,
Așa de n-o fi,
Tu să mi te ții
Că m-oi amări
Și te-oi ocări.
Rău te-oi sudui
Și te-oi osândi
Să-ți afli sălaș
Pe străin imaș,
Venetic să fii
Până s-o plini
Vremea de iubit
Ce mi-ai prorocit.

În sfârșit

În sfârșit mestecenii
Au început să se cutremure
Precum sâni neatinși ai fecioarelor,
Eu nu mai am mamă,
Nu mai știu să strig,
Prin iarba ce se lasă domoală
Întru cântarea neplânsă a picioarelor,
Tu care știi să te rogi,
Ești izbăvirea ce pândește și cheamă...
Din sânge încă trăim nemuriri
Și nu ne temem, nu ne e teamă...

Am învățat

Cu dorul cel mai dor
am învățat să mângâi în plete ploile
și să te chem fără să ucid, să dor...

Am învățat să te făuresc
cu rugarea degetelor mele,
frumosul meu contur nepământesc.

Am învățat să te strig pe nume,
frumoasă mea rătăcire
prin caverne neștiute, uitate de lume.

Am învățat să te-aștept
ca pe-o dumnezeiască izbândă
ce o voi strânge la piept.

Am învățat,
mie, să nu-mi mai fiu păcat...

Ascultă, iubito

Ascultă cum șoptesc zăpezile
În tâmpile tale a iubire,
A nume de flori,
Și în șoptele lor,
Răstignire se-ntâmplă să fii uneori
Și uimire.

E cald în palmele tale,
În tâmpile tale
Stă neclintită lumina ca un copil,
Ascultă cum ascultă zăpezile
A înflorite migdale,
A cântec subtil.

Ascultă, iubito, altfel totul
E o nebunie în care
Scriu inutil...

Carmen Tania Grigore

Armonie

Ca o floare de mercur
mă risipesc când
tu vrei să mă aduni,
am rău de înălțime,
sunt o damă de pică
în armonie cu realitatea.

Iubesc cuvântul fidel
ca un mugure
rodului suprem.
Cuvântul care
se hrănește cu cer

și mă protejează
cu brațele lui
intuitive.

Doar în infinitul lui
mă revărs,
spre o adâncime
care dă sens nimicului.

Hazard

Cu zâmbet ajută-te singur
fii calm,
mărul discordiei
a fost deviat
de la traiectoria lui

siderală,
împreunarea clipei cu somn
nu are nevoie de protocol
sau de jonglerii
care să distragă intenția;
neștiindu-ți numele,
zarurile au fost aruncate
într-o peșteră
pe care am uitat
s-o gândesc.

Tu- delimitează hazardul
dacă lumina
se împarte ochilor
fără rest.

Nu s-a schimbat nimic...

Nu s-a schimbat nimic, precum ți-am spus.
Aceeși ești și eu același sunt.
Doar niște ani neîmpăcați s-au dus
Și ierbi, pe șesuri, au ajuns pământ.
Tu esti aceeași: risipind lumina
Și-aroma dragostei, pe unde numai treci...
Mă vreau lipit de pielea ta senină,
De-a tale buze, ba fierbinți, ba reci,
De-al tău mijloc, ca să te țin aproape,
Tu - parte să mă simți că sunt a ta...
În cumpăna de hume și de ape,
Te voi iubi și te voi dezmierda.
Mă voi topi, de dragoste, în tine
Și voi rămâne-acolo pentru veci,
Să-ți spun poemul izvorât din mine
Cu-a tale buze, ba fierbinți, ba reci.
Odesa, 24 ianuarie 2023

Despre suflet...

Eu te iubesc de când tu nici nu știi...
Trecut-au ierni și s-au topit zăpezi,
Atâtea frunze-au ruginit în vii,
Atâtea flori s-au veștejit de verzi,
Atâtea ploi au plâns peste poteci,
Atâtea ierbi s-au prefăcut în fân...
Azi înțeleg, cu degetele reci,
Că aș putea, cândva, s-ajung bătrân.
Ce-i carne, oase, sânge și suspin
La groap-or merge-n ceasul cuvenit
Și numai albul unei flori de crin
Rămâne-va, din tot, neofilit.
Îi zicem suflet albului acel,
Deși-am putea rosti și alt cuvânt,
Căci noi nu știm nimica despre el
Și el n-ajunge, precum noi, pământ.
El e mereu cu viii, printre vii:
Și azi și mâine și în veci de veci...
Atâtea frunze vor cădea în vii,
Atâtea ploi vor plânge pe poteci.
Odesa, 28 februarie 2023

ESEU

A. I. Brumaru

LOCUL FIINȚEI (fragment)

- urmare din numărul trecut -

Derzales e cunoscut din mărturii culese (de pe monede) în regiunile pontice, înainte de invazia, din neguri, bulgărească (la Odessos/Varna), dar aceasta nu înseamnă că el a fost numai acolo venerat: zona e doar, prin baterea și străbaterea ei în antichitate, cea mai cunoscută și aproape singura documentată, aici găsim acea divinitate și sub numele ei elinesc, *Theos Megas*, adică Zeul cel Mare. Înalte cinstiri i se vor fi adus în ținuturile Histriei. Să-i privim chipul în numismatică. Pe tetradrahmele de argint din Odessos, la secolul al II-lea d.Cr., apare cu mantie lungă, e cu barbă, el ține în mână dreaptă o cupă, iar în stânga „cornul abundenței”, inscripția, în grecește, e o dedicație și ea sună astfel: „Zeului Mare al celor din Odessos”. Pe alte monede el e înfățișat *întins*. Semnificațiile lui se vădese și din tratarea numelui. Inițial era *Derzelates*, dar un catalog al efe-

bilor din Odessos consemnează un *Derzelas*, iar o altă formă, ce trebuie socotită mai veche, e *Derzis*: *Theo epekoo Derzis* - „Zeului ce-și pleacă urechea/la rugăciuni/ Derzis”. Numele zeului a fost înțeles de W.Tomaschek și de H.Guntert, detaliu semnificativ și el pentru ipoteza noastră, drept „cel care leagă, înlănțuie”. Dar a fost dovedit, pe de altă parte, și că derivă din rădăcina indo-europeană *dher* (corespunzând hellenicului *Therisis*, *es*=îndrăzneț; *dhers*, în tracă, după speculativii domeniului, ar fi dat *derz*, ceea ce ar explicita și de ce românescul târziu „îndrăzneț” nu provine din fondul slav, fiind din aceeași familie cu *dârz/ derz*). Forma tematică are sensul, semnificativ iarăși, de *a ține, a sprijini*. *Derzis* e pământul *ce ne ține, temeiul*. Care însă? Cel care e mereu ascuns, temeiul, ce niciodată nu se arată, ca și logosul și ființa deopotrivă, ascunse,

învăluite. Sunt tulburate de imaginar, când se înfățișează vor fi întâmpinate, ca să spun astfel, de exigentele obstacole conceptuale.

*

Pământul este la români prețuire și socoteală; va fi fiind, pe de altă parte, și un constituent original la etnicitate, la imageria etnică; o imagerie și o fantasmatică. Ar cuprinde și valențe așa-zicând etnofilosofice (ridicate de un Martin Heidegger, la el acasă, în lotul filosofiei înseși, ca „sarcini” ale filosofiei, cum obișnuia el, la bătrânețe, să spună. E formator (tocmai în aspect filosofic) de spiritualitate. Auzim adesea: românul fără pământ „nu poate”. Când nu-l are, sau i se ia, el strigă mânios, ca în poemul lui George Coșbuc: „*Noi vrem pământ!*” A fi întru ființă (a o avea, într-un fel) e la noi *a avea pământul*. Limba de demult ne-o spune iarăși. Într-o legendă, Dumnezeu și dracul umblă pe deasupra apelor infinite; ei vecuiesc *îndesine*, căci nimic în afară de ființa lor îngemănată nu mai locuia pe leuroasele ape. „*Haide ș-o m face pământ*” hotărăște deodată cel dintâi și atunci diavolul se scufundă revenind cu o mână de lut scoasă de la fund. În această mână de pământ sunt cuprinse toate posibilitățile omului. La români, deci, și atunci când în planul întâi cosmogonic e așezată apa, demnitatea pământului e astfel salvată: acela e undeva la fund și e adus, printr-o scoborâre acolo, la suprafață. Din mâna de lut, povestește mai departe legenda noastră, Dumnezeu și dracul își fac în primul rând un pat să se culce, de unde vor porunci și înfăptui toate lucrurile ulterioare. Este, iată, precum în gândul elin (resemnificat și resimbolizat intens de Heraklit, așa cum ne amintește Max Schlessinger), în care *logosul* ne apare ca *întins* în (și odată cu) patul (sau cu scaunul, de unde dă ordine și poruncitorul modern, în atât de lățita astăzi limbă engleză). Patul, pământul. În pământ găsești, așadar, la români, ceva din ființa divină, de aceea el e sacru, e sărutat, i se înalță chemări, chiar se recomandă „*să nu-l bați cu bățul, că-i păcat, căci pământul ne hrănește...*”. Însă, pământul trebuie lucrat, nu vătămat și chinuit, nici uitat să cadă (cum s-ar zice în Maramureș) sub „holbure”, înghițit de năpustirea repezilor buruieni. Blestemele valahului, cu pământul de ajutor (cerând adică sprijin ca de la răzbunătorul supranatural) sunt iarăși elocvente în

această ordine: „*Înghiți-te-ar pământul!*”, „*Mănca-te-ar pământul!*” etc.

„*Dacă*, observă filosoful român Gheorghe Vlăduțescu, *nu i se recunoaște o valoare cosmologică egală cu aceea a apei, pământului, în schimb, i se conferă virtuți în plus, care-l fac mai apropiat de om, parcă nemijlocit legat de el, prelungindu-l sau repetându-l la o scară imensă. El este însuflețit tocmai pentru a i se conferi conaturalitate, omul simțind în pământ nu doar cadrul vital, ci viața care se dăruie, care trece în lucruri și ființe ca părintele în fiu*”. Faptul mărturisirii omului ca aparținător de pământ este o parte componentă a ființei sale *patente*.

*

Acestea – și probabil altele de acasă – le vor fi purtat în spiritualitatea lumii veacului lor primii doveditori de cultură străromână, aceia care arătau că locul lor, danubiano-pontic, nu se uscaseră, nu conțineau, dar, *renovat prin latinitate*, ființa încă. Să ne reamintim cum își declara apartenența la spațiul natal, fără reticențe ori sfiieli, Dionisie Exiguus: „*Poate pare lucru nou celor neștiutori că Scythia, care se arată îngrozitoare prin frig și în același timp prin barbari, a crescut bărbați plini de căldură și minunați prin blândețea purtării. Că lucrul stă așa, eu îl știu nu numai printr-o cunoaștere prin naștere, ci mi l-a arătat și experiența. Se cunoaște că acolo, într-o comunitate pământească deschisă, am fost re-născut cu harul lui Dumnezeu prin taina botezului și am fost învrednicit să văd viața cerească într-un trup fragil a preafericțiilor părinți, cu care această regiune se mândrește ca de o rodire spirituală*” (în „*Prefața la Epistola către Succesus*”). Sunt recunoscute aici puterile locului de a fi, el, odată cu ființa, de a-i realiza adică aceleia mundaneitatea, vocație a pământului de a fi, astfel, casa ființei înseși. Cum dealtminteri are s-o vadă apoi și are s-o pronunțe în cuvinte glorioase Ioan Chrisostomul, trăitor și el în acea epocă și chiar în orizontul acelei spiritualități unice europene: „*Un asemenea trup în cetate înconjoară cu ziduri acea cetate, el este mai sigur ca orice turn și ca nenumărate valuri de apărare*.”

Dar, ca să nu încheiem încă, oare ce mai pot fi vorbele acestea ale capadocianului decât, poate, tot ceva ca și credința vechimii noastre străromânești, cum că *eternitatea ființei e cu eternitatea locului deodată?*

Convocat aici, spiritul folcloric nu ar vorbi nici el altfel și ar scoate, în consecință, la demonstrație, un basm: *Pasărea Măiastră* de Petre Ispirescu. O poveste a noastră, ca și altele încă, despre ființă. Liberă de orice constrângeri – căci ea este a văzduhului și se presupune că acesta e nemărginit – pasărea-ființă din basm e chemată a da, ca element atotștiitor, suflet unei nemaipomenite zidiri, care altfel se sfărma zi de zi și noapte de noapte. Și, iată, zburătoarea *mereu-în-*

văluitului-dezvăluitului e adusă să țină pereții falnicei așezări. S-o țină, dar (se vede repede) nu orișicum: pasării celei a mereu-învăluitului-dezvăluitului trebuie să i se aducă (pentru ca temeiul să fie definitiv iar zidul să țină) *învăluitul* ei înseși: *cuibul așezării ei veșnice* – precum ființa, precum însuși locul.

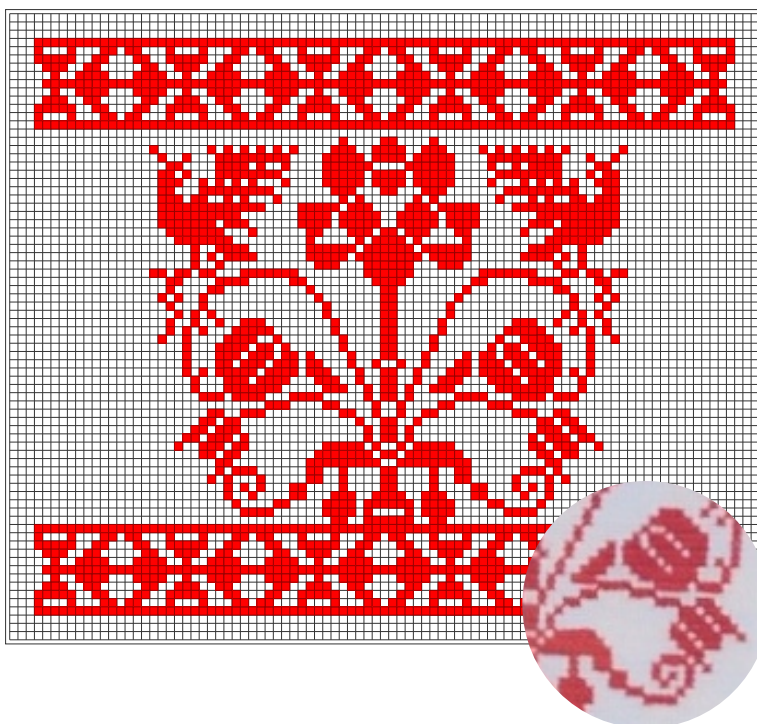
(Vezi: A.I.Brumar, *Ființă și loc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1990; A.I.Brumar, *Despre Ființa românească*, Editura Scrisul românesc, București, 2001)

Cristina Vișan:

Să vorbim, să scriem corect

ChatGPT este o tehnologie de inteligență artificială bazată pe arhitectura GPT (Generative Pre-trained Transformer) dezvoltată de OpenAI. Este un sistem de conversație bazat pe limbaj natural care poate răspunde la întrebări, îndeplini comenzi și genera text, fără a fi programat explicit pentru fiecare sarcină în parte. În schimb, este dotat cu o cantitate enormă de date din internet, poate „înțelege” contextul conversației și poate produce răspunsuri relevante și coerente. ChatGPT poate fi utilizat într-o varietate de domenii, cum ar fi: asistența virtuală, cercetarea academică, industria medicală, traducerea automată etc. Deși foarte avansat, sistemul este încă o tehnologie în curs de dezvoltare și poate avea limitări sau erori în anumite situații. Cu ajutorul acestei tehnologii, oamenii pot interacționa cu inteligența artificială într-un mod natural, fără a fi nevoie să învețe o limbă de programare sau să cunoască terminologia tehnologică specifică. Aceasta face ca ChatGPT să fie util pentru oricine dorește să obțină informații sau să rezolve probleme într-un mod rapid și eficient. Datorită dimensiunii sale uriașe, ChatGPT este capabil să înțeleagă și să genereze limbaj natural la un nivel foarte avansat, ajutându-l să fie foarte convingător în conversații cu oamenii.

Într-un interviu recent, reputatul lingvist și doctor în filologie, Rodica Zafiu, își exprima admirația pentru această nouă tehnologie: „*nu credeam posibil să se ajungă la nivelul acesta de limbă corectă și adecvată conversațional*”. „*Nu atât informația m-a impresionat, cât nivelul limbii, nivelul corectitudinii gramaticale și semantice, nivelul coerenței discursive*” mărturisește doamna Rodica Zafiu.

Descriere: Motiv cu arborele vieții și păsări, folosit ca ornament pentru ștergar
Origine: Satul Araci, jud. Covasna
Sursă: Culegere de Csulak Magda, 1972
Digitizare: Antonela Lungu și Melinda Puskás

Motive tradiționale din Țara Bârsei și împrejurimi este o comunitate care își dorește să contribuie la transmiterea și păstrarea în timp a motivelor tradiționale românești, săsești și maghiare din zona de S-E a Transilvaniei.

Model tradițional din Araci

Însă ne întrebăm în ce măsură adolescenții vor valorifica eficient această tehnologie și care sunt avantajele și limitele sale? După cum se știe, limba română utilizată astăzi de o parte dintre elevii noștri este extrem de simplificată și adaptată nevoilor stricte de comunicare. Tehnologia avansată determină un dezinteres pentru utilizarea unei exprimări armonioase, corecte gramatical, concise și logice. Abrevierile, trunchierea unor cuvinte, schimbările de sensuri în comunicarea familiară și argotică de pe internet atrag foarte mulți adolescenți care folosesc aceeași „rețetă” și în exprimarea scrisă sau orală, în analizele literare, în susținerea unei opinii pe o temă dată. O limbă simplificată încurajează o gândire comodă, superficială, limitată. Din punctul nostru de vedere, inteligența artificială poate sărăci și mai mult vocabularul adolescenților, gândirea critică, problematizarea, aprofundarea unor idei. Elevii noștri sunt tentați tot mai mult să apeleze la diverse surse pe care le preiau fără discernământ deseori, să valorifice idei gata „fabricate”, cu un efort minim.

Unele universități din străinătate precum Australia și SUA au interzis studenților și elevilor să folosească mijloacele tehnice moderne de producere a textelor ce nu demonstrează deloc originalitatea autorului. Studenții au fost prinși trișând, deoarece au apelat direct la inteligența artificială pentru rezolvarea unor subiecte la examene și evaluări. Așa că îngrijorarea în ceea ce privește învățarea și plagiatul este în creștere, de aceea se caută soluții ce pot preveni astfel de fraude. Nu întâmplător unele universități au revenit la varianta tradițională „pixul și hârtia” la examene, deoarece consideră că inteligența artificială are efecte negative asupra învățării elevilor și studenților.

Desigur, depinde de noi, profesorii, să găsim soluții pentru a descuraja abilitățile elevilor de a folosi tehnologia avansată doar ca să rezolve totul fără o gândire activă, efort și implicare. Suntem conștienți că progresul științei și tehnologiei nu poate fi oprit. Însă credem că niciun sistem de software nu poate înlocui o exprimare elegantă, corectă și armonioasă și nu trebuie să elimine dorința de cultivare a limbii.

DESPRE AUTORI

Vadim Bacinschi, poet, Odesa, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Iași

A.I. Brumaru, scriitor, eseist, critic literar, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Brașov

Iulian Cătălui, scriitor, critic și istoric literar, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Brașov

Carmen Mușat Coman, scriitor, publicist, editor, director Editura *Cununi de stele*, București

Luminița Cornea, scriitor, critic și istoric literar, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Brașov

Denisa Crăciun, poet, traducător de poezie, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Brașov; cercetător asociat la Universitatea Clermont-Auvergne (Franța).

Cornel Dimovici, medic și scriitor român contemporan din exil, stabilit în Wiesbaden, Germania

Gabriela Gîrmacea, prozator, critic și istoric literar, traducător, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Brașov

Carmen Gheorghe, scriitor, poet, prozator, critic literar, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Brașov

Elena Graure-Manta, artist plastic român, stabilit în Germania

Carmen Tania Grigore, poet, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Brașov

Mihai Marinache, profesor, publicist, președintele *Asociației Cultural-Literare „Panait Cerna”*, Tulcea.

Adrian Munteanu, poet, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Brașov

Ion Onuc Nemeș, scriitor, fost director al *Bibliotecii Județene Astra*, Sibiu

Mircea Popa, prof.univ.dr., scriitor, critic și istoric literar, *Uniunii Scriitorilor din România*, Filiala Cluj

Maria Monica Stoica, scriitor, poet și prozator, *Societatea Scriitorilor Târgovișteni*

Mihaela Malea Stroe, scriitor, poet și prozator, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Brașov

Ionel Simota, poet, *Uniunea Scriitorilor din România*, Filiala Brașov

Cristina Vișan, profesor, *Colegiul Național „Mihai Viteazul”*, Sf. Gheorghe

DIN ACTIVITĂȚILE DE EDUCAȚIE MUZEALĂ DESFĂȘURATE LA CASA MEMORIALĂ „ROMULUS CIOFLEC” DIN ARACI

Revistă editată de Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni (MNCR) din Sfântul Gheorghe –
 director Valerii Kavruk. ISSN 2559 – 4753, ISSN-L 2559 – 4753. E-mail: secretariat@mncr.ro
Redacția: Luminița Cornea – redactor-șef; Cristina Felea-Baubec, Marinela Brezeanu-Ujvarosi – redactori.
Correspondenți din afara țării: Iurie Colesnic (Chișinău), Vasile Malanețchi (Chișinău),
 Vadim Bacinschi (Odesa), Cornel Dimovici (Germania), Elena Graure-Manta (Germania),
 Șerban Teculescu (Paris), Denisa Crăciun (Franța).
Tehnoredactare: Zita Horvath